

Олег Дячок

Про час і місце створення українського рукописного перекладу Хроніки Алессандро Гваньїні

Стаття присвячена єдиному відомому на сьогодні українському рукописному перекладові «Хроніки Європейської Сарматії» Алессандро Гваньїні з польськокомовного краківського видання 1611 р. Проаналізовано історіографію дослідження рукопису, розглянуто його структуру, описано філіграні використаного паперу. На підставі вивчення підписів осіб, котрі працювали над перекладом, встановлено, що він був створений у 30-х — на початку 40-х років XVIII ст. студентами Києво-Могилянської академії як завдання при вивченні польської мови. Серед них, зокрема, були майбутній ректор Академії, згодом єпископ Григорій (Георгій) Кониський і професор Іван Ярошевський. Наведено повний список перекладачів із зазначенням фрагментів, виконаних кожним з них, а також інформацію про навчання більшості в Академії, встановлену переважно за опублікованими джерелами та науковими публікаціями. Виявлено, що серед перекладачів було четверо вихованців Академії, не згадуваних ні в джерелах, ні в науковій літературі.

Ключові слова: Алессандро Гваньїні, «Хроніка Європейської Сарматії», рукописний переклад, Києво-Могилянська академія, Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

З рукописом, про який піде мова, автор статті працював ще у 1988 р., проте цей матеріал публікується вперше¹. Якісь аспекти

¹ У невеликій давній статті українському рукописному перекладу присвячено три абзаци (Олег Дячок, «Анализ рукописных переводов “Хроники Европейской Сарматии” на русский и украинский языки,» в *Исследования по археографии и источниковедению отечественной истории XVI–XX вв.: Межвуз. сб. науч. тр.* (Днепропетровск, 1990), 28–29).

вимагали б уточнення чи доповнення, однак, у зв'язку з воєнним станом, доступу до фондів сховища нині немає. Утім, вже наприкінці ХХ ст. фізичні кондиції рукопису були не найкращими, а теперішні постійні обстріли рашистами Харкова, де він зберігається, посилюють занепокоєння його долею. Тому, видається, є сенс оприлюднити попередні висновки, які згодом можуть бути уточнені та доповнені.

Вплив на українську літературу XVII–XVIII ст. літератури польської аналізувало багато дослідників. Найбільшої популярності серед тогочасних українських авторів історичних творів (їх традиційно називають літописами, хоч насправді вони вже становили проміжну ланку між давніми літописами Середньовіччя та ранньомодерними науковими студіями) зажили хроніки Мартіна Бельського, Мацея Стрийковського, Мартіна Кромера та італійця на військовій службі у Польщі Алессандро Гваньїні². Історико-географічний твір останнього привернув увагу українських науковців наприкінці 1960-х — на початку 1970-х років³. Автором цієї статті було захищено кандидатську дисертацію й опубліковано низку статей⁴. Пізніше Юрій Мицик здійснив переклад укра-

² Николай Ковальский, «Известия по истории и географии Украины XVI века в “Хронике Сарматии Европейской” Александара Гваньини,» в *Некоторые проблемы отечественной историографии и источниковедения: Сб. научн. статей* (Днепропетровск, 1972), 110; Юрій Ісіченко, «Українська барокова проза в пошуку літературної моделі початків східнослов'янської історії,» в *Писемність Київської Русі і становлення української літератури: Зб. наук. праць* (Київ: Наукова думка, 1988), 204; Оксана Пахльовська, *Українсько-італійські літературні зв'язки XV–XX ст.* (Київ: Наукова думка, 1990), 20; Дмитро Наливайко, *Козацька християнська республіка (Запорозька Січ у західноєвропейських історико-літературних пам'ятках)* (Київ: Дніпро, 1992), 58; Олена Дзюба, «Польська книга у бібліотеках України XVIII ст. (до історії українсько-польських культурних взаємин),» в *Істину встановлює суд історії. Збірник на пошану Федора Павловича Шевченка, т. 2: Наукові студії* (Київ, 2004), 370.

³ Володимир Зайцев, Ігор Слабеев, «Україна кінця XVI — першої половини XVII ст. в описах і мемуарах іноземців,» *Український історичний журнал* 8 (1966): 124; Ковальський, «Известия по истории,» 107–128.

⁴ Олег Дячок, «“Хроніка Європейської Сарматії” Алессандро Гваньїні як джерело з історії України XV–XVI ст.» (Автореферат дисертації... канд. іст. наук, Дніпропетровський державний університет, 1992); його ж, «Робота автора Густинського літопису з нарративами іноземного походження (на прикладі “Хроніки Європейської Сарматії” А. Гваньїні),»

їнською польськомовної версії «Хроніки Європейської Сарматії» 1611 року видання⁵. Останнім часом інтерес до твору Іваньїні помітно зріс у Польщі та Італії⁶. Слід заважити, що досі ніхто з дослідників не ставив питання, де і з якою метою було створено український рукописний переклад Хроніки. Ці аспекти буде розглянуто вперше у даній статті.

в Дніпропетровський історико-археологічний збірник, вип. 1: На пошану професора Миколи Павловича Ковальського (Дніпропетровськ: Промінь, 1997), 146–156; його ж, «Хроніст Алессандро Іваньїні», *Український археологічний щорічник* 8–9 (2004): 299–321.

⁵ Олександр Іваньїні, *Хроніка європейської Сарматії*, упорядкув. та пер. з пол. о. Юрія Мицика (Київ: Видавничий дім Києво-Могилянська академія, 2007).

⁶ Олег Дячок, «Хроніка Алессандро Іваньїні в дослідженнях проф. М. П. Ковальського та в сучасній польській гуманітаристиці», *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»* 28 (2019): 81–87; його ж, «Дослідження життя і творчості хроніста Алессандро Іваньїні від середини ХХ століття (польська, українська і російська історіографія)», *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria* 20 (2020): 142–153. По-новому розглянуто багаторічну суперечку про авторство Хроніки у монографії Збіслава Войтковяка (Zbysław Wojtkowiak, *Aleksander Gwagnin i Maciej Strykowski — dwaj autorzy jednego dzieła* (Poznań: Wydawnictwo Nauka i Innowacje, 2014)), а Кацпер Гіс захистив дисертацію про творчість Іваньїні (Kasper Gis, «Twórczość historyczna Aleksandra Gwagnina» (Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem Prof. dr. hab. Jana Jurkiewicza, UAM w Poznaniu, 2018)). 16–17 вересня 2024 р. філологічний факультет Лодзького університету (Wydział Filologiczny Uniwersytetu Łódzkiego) провів конференцію «Aleksander Gwagnin i jego kroniki», готуючи публікації латиномовної та польськомовної версій Хроніки А. Іваньїні (Michał Kuran, «Edycja krytyczna “Sarmatiae Europaeae descriptio” i “Kroniki Sarmacyjei europejskiej” Aleksandra Gwagnina — cele, założenia i początki realizacji», *Prace Polonistyczne* LXXX (2025): 101–120). Статті учасників конференції опубліковані в часописі «Acta Universitatis Lodzensis. Folia Litteraria Polonica» за 2025 рік (t. 70, nr 1), звернення 03.11.2025, <https://czasopisma.uni.lodz.pl/polonica/issue/view/2011/1063>. Едоардо Демо опублікував статтю про діяльність хроніста у сфері міжнародної торгівлі (Edoardo Demo, «Un mercante veneto nella Svezia del cinquecento», *Studi Storici Luigi Simeoni* LX (2010): 73–84), на що звернув увагу Карло Чіполла ще наприкінці XIX ст. (Carlo Cipolla, «Un Italiano nella Polonia e nella Svezia tra il XVI e il XVII secolo. Notizie biografiche», *In Miscellanea di storia Italiana. Edita per cura della regia deputazione di storia patria*, t. XIV: *Undecimo della secondo serie* (Torino, 1887), 547–657 (1–110, дослідження має також внутрішню пагінацію)).

Рукописні переклади Хроніки робилися ще у XVII–XVIII ст.: до нашого часу дійшло кілька неповних перекладів, виконаних у Московії, та один повний переклад українською мовою⁷. Втім, узагальнюючого дослідження українських рукописних перекладів творів зарубіжних авторів досі немає. Певною мірою це питання висвітлене у праці Леоніда Махновця «Давня українська література» і побіжно — в словнику Ісаака Будовниці⁸. Сучасні вітчизняні науковці не часто зверталися до цієї теми, радше як виняток треба згадати статтю Василя Ульяновського та Наталі Яковенко про рукописний переклад Хроніки Мацея Стрийковського⁹.

Відомий на сьогодні єдиний повний переклад твору Алессандро Іваньїні українською мовою зберігається в бібліотеці Харківського університету¹⁰. Вперше його давній опис опублікував Микола Жінкін:

60. Гваньїни. Опись Сармации Европейския, в которой заключается королевство польское... великое княжество Литовское, Русское, Прусское, земля Инфлянская и Жмудская. 1. Летопись земель заморских (Швеции, Финляндии, Германи). 2. Летопись великого княжения Московского и провинций, до оного надлежащих. 3. Летопись о земле татарской. 4. Описание венгерской земли. 5. Краткое описание стран Азии. Рукопись на 447 листах большого формата. В одном переплете с описью находится «Краткое собрание летописца польского по свойству и следствию единого за другим всех князей и королей народа сего, начав от Леха первейшого монарха и строителя народа польского даже до короля Жигимонта III». Рукопись украинского письма конца XVII — начала XVIII в., на 131 листе, большого формата. В конце рукописи имеется запись «Иоанн Чишкевич». В дру-

⁷ Дячок, «Анализ рукописных переводов,» 19–31.

⁸ *Українські письменники: Біобібліографічний словник: У п'яти томах*, т. 1: *Давня українська література (XI–XVIII ст.)*, уклад Л. Є. Махновець (Київ: Державне видавництво художньої літератури, 1960); Ісаак Будовниц, *Словарь русской, украинской, белорусской письменности и литературы до XVIII века* (Москва, 1962), 47, 126, 147, 200, 379.

⁹ Василь Ульяновський, Наталя Яковенко, «Український переклад Хроніки М. Стрийковського кінця XVI — початку XVII століття,» *Рукописна та книжкова спадщина України* 1 (1993): 5–12.

¹⁰ Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, відділ книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів (далі — ЦНБ ХНУ), 194/с.

гих записях упоминаются имена Иоанна Кршенинецкого, Симеона Рудаковского, Иакова Паскевича и др.¹¹

У цьому короткому описі ціла низка хибних інформацій. По-перше, з нього випливає, що разом переплетено два твори загальним обсягом 578 аркушів, хоч насправді рукопис нараховує 477 аркушів (на помилку в обсязі рукопису звернув увагу Микола Ковальський¹²). По-друге, частина, визначена Жінкіним як твір, окремий від Хроніки Іваньїні, є другою частиною першої книги видання 1611 р., котра має таку назву: «Krotkie zebranie Kroniki Polskiej: Według własności y następowania iednego po drugim, wszystkich Xiążąt y Krolow narodu tego: Począwszy naprzod od Lecha pierwszego Monarchy y sprawcy narodu Polskiego do dziśniejszego Krola Zygmunta III. etc. porządek zachowuiąc»¹³. По-третє, неточно описано структуру рукопису. Врешті, вимагає уточнення і його датування.

Коротка характеристика рукописного перекладу була наведена Миколою Ковальським та автором цієї статті¹⁴. Францишек Селіцький, спираючись на публікації Олександра Соболевського

¹¹ Николай Жинкин, «Краткие сведения о рукописях Центральной научной библиотеки Харьковского государственного университета им. А. М. Горького», *Труды отдела древнерусской литературы IX* (1953): 472.

¹² Николай Ковальский, *Источниковедение истории Украины XVI — первой половины XVII века*, ч. 4: *Обзор основных отечественных собраний архивных источников: Учеб. Пособие по спецкурсу* (Днепропетровск, 1979), 83.

¹³ *Kronika Sarmacyey Europskiej, w ktorey sie zamyka krolestwo Polskie ze wszytkiem Państw, Xięstw, y Prowincjami swemi: tudzież też Wielkie Xięstwo Litew., Ruskie, Pruskie, Zmudzkie, Inflantskie, y część Tatarow. Przez Alexandra Gwagnina z Werony, Hrabie Pałacu Laterańskiego, Rycerza pasowanego, y Rotmistrza Jego K. M. Perwey Roku 1578. po Łacinie wydana. A teraz zaś z przyczynieniem tych krolow, ktorych w Łacinie niemasz: Tutzież krolestw, Państw, Insuł, ziem, y Prowincyi ku tey Sarmacyey przyległych: iako Grecyey, ziem Słowiańskich, Wołoscy; Pannoniey, Bohemiey, Germaniey, Daniey, Szwecyey, Gotyey, etc. Przez tegoż Auotora z wielką pilnością Rozdziałami na X Ksiąg kroćiuchno zebrana, a z Łacińskiego na Polskie przełożona. Cum Gratia Priuilegio S.R.M. w Krakowie, w Drukarniey Mikołaja Loba, Roku Pańskiego 1611, ks. I, cz. 2, s. 1.*

¹⁴ Ковальський, *Источниковедение*, 83–84, 106, прим. 23; Николай Ковальский, «Источники по истории Украины XVI — первой половины XVII в.» (Автореферат диссертации... д-ра ист. наук, Московский государственный университет, 1984), 29; Дячок, «Анализ рукописных переводов», 28–29.

та Миколи Жінкіна, припустився помилки, зарахувавши до перекладів, що зберігаються у Російській національній бібліотеці у Санкт-Петербурзі, рукопис із Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна¹⁵. Насправді цей кодекс нині належить відділові книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів Харківської бібліотеки. Він має дерев'яні палітурки, обтягнуті пергаментом з тисненням по периметру; колишні застібки втрачено.

Переклад зроблено з видання 1611 р., його назва «Опись Сарматіи Европейскія...» є дослівним перекладом назви оригіналу крім зміни слова «Хроніка», яке було у латинськомовних виданнях 1578 та 1581 pp. («Sarmatiae Europaeae descriptio»), на слово «Опис»¹⁶:

Kronika Sarmacyey Europskiey, w ktorey sie zamyka krolestwo Polskie ze wszytkiemі Państw, Xięstw, y Prowincyami swemi: tudzież też Wielkie Xięstwo Litew., Ruskie, Pruskie, Zmudzkie, Inflantskie, y część Tatarow. Przez Alexandra Gwagnina z Werony, Hrabie Pałacu Laterańskiego, Rycerza pasowanego, y Rotmistrza Jego K. M. Perwey Roku 1578. po Laćinie wydana. A teraz zaś z przyczynieniem tych krolow, ktorych w Lacinie niemasz: Tutzież krolestw, Państw, Insuł, ziem, y Prowincyi ku tey Sarmacyey przyległych: iako Grecyey, ziem Słowieńskich, Wołoscy; Pannoniey, Bohemiey, Germaniey, Daniey, Szwecyey, Gotyey, etc. Przez

Опись Сарматіи Европейскія, в Которой заключается Королевство Полское со всѣми областми, княженіями, и Странами Своими, здееже и великое Княжение Литовское, Руское, Пруское, Жмудское, Инфлантское, Московское, и част Татаръ. Чрезъ Алеѳандра Гвагнини из Верони Графа Палаты Латеранскія, Кавалера Свѣдѣтеле [?]овайного и Ротмистра Его Королевского Височества Первѣе року 1578: полатини изданная, а нинѣ за докладомъ тихже Королеи, Которихъ в латинской не имѣся, тутже Королевствъ, областей, острововъ, земель, и Странъ до тоею ж Сарматіи належащих, яко Греції, Земель Славенскихъ, Волоской Земли, Панноніи, Богеміи, Германіи, Дании, Швеції, Гоеи и протчиихъ чрез того

¹⁵ Franciszek Sielicki, «Kronikarze polscy w latopisarstwie i dawnej historiografii ruskiej,» *Slavia Orientalis* XIV (2) (1965): 171; Александр Соболевский, Переводная литература Московской Руси XIV–XVII вековъ. Библиографические материалы (Санкт-Петербург: Типография Императорской Академии Наук, 1903), 76–78; Жинкин, «Краткие сведения,» 472.

¹⁶ ЦНБ ХНУ, 194/с, арк. 1.

tegoż Auotora z wielką pilnością Rozdziałami na X Książ krociuchno zebrana, a z Lacińskiego na Polskie przełożona. Cum Gratia Priuilegio S.R.M. w Krakowie, w Drukarniey Mikołaiia Loba, Roku Pańskiego 1611.

жъ Автора з великимъ прилѣжанієм, роздѣленієм на 10 Книгъ: в кратцѣ собранном, и ѿт латінскаго на полское переведенная. За позволенієм и привилегіями Королевскаго Высочества: в Краковѣ в друкарнѣ Николая Лоба Року божіею 1611:

У перекладах назв усіх книг, хоч їх тлумачили різні особи, слово «хроніка», традиційне для західного письменства, скрізь було замінено на вітчизняний «літопис» (наприклад, «Kronika W. X. Litewskiego» і «Лѣтопись Великого Княженія Литовского»¹⁷). Загалом перекладено всі десять книг польськомовного оригіналу. Рукопис нараховує 477 аркушів in folio. Втрачено 1–2 заключні аркуші, оскільки спільний реєстр останніх двох книг обривається на літері «Ч» (тут значиться одна позиція).

Текст написано українським скорописом. Більша частина аркушів має філігрань з літерою «W» під короною, нижче літери «ІНК» меншого розміру. Подібну філігрань, але без трьох останніх літер, див.: Гераклитов № 1021 (1639 р.)¹⁸. Віддалено вона нагадує водяні знаки, теж без літер «ІНК», у каталозі Дианова, Костюхина № 56 (1594–1607 pp.), № 57 (1640–1664 pp.), № 58 (1697 р.)¹⁹. Зустрічається ще один водяний знак у вигляді іспанського щита з двома паралельними діагональними лініями, котрі йдуть з верхнього правого геральдичного кута (тобто головної геральдичної фігури), між якими розташовано три чотирипелюсткові квітки, щит обрамлений наметом. Три філіграні, що є на одному-двох аркушах кожна, дуже невиразні.

Переклад за оформленням нагадує видання 1611 р.: текст у рамці, згори наведено коротку назву книги, внизу справа, під рамкою, — перше слово наступної сторінки, на полях заголовки.

¹⁷ Там само, арк. 143.

¹⁸ Александр Гераклитов, *Филиграния XVII века на бумаге рукописных и печатных документов русского происхождения* (Москва, 1963). Далі посилання у тексті із зазначенням прізвища автора (авторів) та номера філіграні.

¹⁹ *Водяные знаки рукописей России XVII в.: По материалам Отдела рукописей ГИМ*, сост. Т. В. Дианова, канд. ист. наук Л. М. Костюхина. Отв. ред. докт. ист. наук В. И. Буганов (Москва, 1980).

Як і в оригіналі, після кожної книги вміщено реєстр — зміст, де за абеткою розміщено заголовки на полях із вказанням сторінок. Немає тільки реєстру восьмої книги, а для дев'ятої і десятої він спільний²⁰, як і в оригіналі. Книги мають свою внутрішню пагінацію, але реєстри не пронумеровані, що теж відповідає оригіналові (у виданні пагінація для дев'ятої та десятої книг загальна, але перші шість сторінок дев'ятої книги помилково пронумеровані як продовження восьмої)²¹. У тексті рукопису є пропуски, що призначалися, ймовірно, для зображень. Текст на арк. 316–319 зв. і 462–467 зв. не має відношення до Хроніки Іваньїні; очевидно, ці аркуші були помилково переплетено в одній зв'язці з перекладом²². Перший фрагмент міститься між книгою шостою «Лѣтопись земель заморскихъ» (в оригіналі — «Kronika ziem zamorskich») та книгою сьомою «Лѣтопись велькаго княженія Московского и Провынций до онаго належащихъ» (в оригіналі — «Kronika W. X. Moskiewskiego, y Państw do niego należących»); тут його названо: «СѦ КняженіѦ КіевскомѦ Привѣлей ѿ привращеніѦ Княженія Кіевскаго До Корони ПолскоѦ»²³. Другий фрагмент міститься після десятої книги про кордони Європейської Сарматії, перед спільним реєстром до дев'ятої та десятої книг. Його назва: «СѦ ЗемлѦ ВолинскоѦ РилегіѦ привращенія ЗемлѦ ВолинскоѦ до Корони ПолскоѦ»²⁴. Переклад, слід думати, здійснений з того самого джерела, що й попередній. Назви обох фрагментів аналогічні заголовкам відповідних правових актів: «O Księstwie Kijowskim. Przywilej przywrocenia Księstwa Kijowskiego do Korony Polskiej» від 6 червня 1569 р. та «O Ziemi Wołyńskiej. Przywilej przywrocenia Ziemie Wołyńskiej do Krolestwa Polskiego» від 26 травня 1569 р.²⁵ Перед

²⁰ ЦНБ ХНУ, 194/с, арк. 476зв.–477 зв.

²¹ *Kronika Sarmacyey Europskiej*, ks. VIII–X.

²² У книгу вкладено аркуші із заміткою світлої пам'яті мого наукового керівника проф. Миколи Ковальського такого змісту: «Эти листы (462–467) ошибочно вошли в сквозную нумерацию всей рукописи и не имеют отношения к 10 книге “Сармации”. Как и лл. 316–319 = относятся к истории Украины и Люблинской унии. 23/II-73 Н. Ковальский».

²³ ЦНБ ХНУ, 194/с, арк. 284, 320, 316зв.

²⁴ Там само, 194/с, арк. 463.

²⁵ *Unia Lubelska 1569 roku. Akty prawne, wstęp i opracowanie Henryk Litwin* (Kijow, 2019) (=Люблінська Унія 1569 року. Правові акти, передмова й упорядкування Генрик Літвін (Київ, 2019)), 37, 27.

титульним аркушем до книги вкладено зігнутий навпіл аркуш з обірваним написом. Він має філігрань «Propatria» з двоголовим орлом та вензелем А. Н. Гончарова, яку наводить Клепиков, 1978, № 1093 (1743 р.)²⁶. Літочислення в рукописі подається «від Різдва Христового»; дати наведено арабськими цифрами і кириличними буквами.

Безсумнівно, переклад здійснювався у якомусь закладі. Над ним працювало багато людей. Ім'я кожного зазначене після перекладеного ним фрагменту. Зустрічаються підписи латинською і польською мовами. Деякі імена наведені двічі. Микола Ковальський писав, що число перекладачів перевищує 55 чоловік²⁷, порахувавши, мабуть, і повторення (підписи 8 осіб є під двома фрагментами). За моїми підрахунками, є підписи 51 особи (див. далі), якщо вважати, що підпис «Губчиць» без зазначення імені залишив Володимир Губчиць або Григорій Губиць, чиї підписи стоять під наступними фрагментами²⁸. Під одним фрагментом підпис перекладача відсутній²⁹. Натомість є два чисті аркуші з підписом «Евфимієвъ» внизу останнього³⁰, а також два останні чисті аркуші фрагменту, що перекладався Медицьким³¹. Над перекладом, очевидно, працювало одночасно кілька людей: кінець попередньої і початок наступної книги завжди написано різними особами. На користь цього припущення говорить і те, що в одній зв'язці з перекладом Хроніки Іваньїні випадково опинилося два фрагменти з інших творів, підписані іменами, котрих немає серед її перекладачів, а також реєстр першої книги, що опинився посеред сьомої книги³².

Запис на аркуші, приклеєному до обкладинки, — «Въ остатѣ от августа 20 дня 37 руб. 87 коп.», — зроблений почерком, схожим з тими, якими написана книга, не дозволяє конкретизувати ні дату, ні місце створення перекладу. Але зробити це дають змогу імена перекладачів.

²⁶ Сократ Клепиков, *Филиграни на бумаге русского производства XVIII — начала XX века* (Москва, 1978).

²⁷ Ковальський, *Источниковедение*, 83–84.

²⁸ ЦНБ ХНУ, 194/с, арк. 165–178 зв.

²⁹ Там само, 194/с, арк. 109–116 зв.

³⁰ Там само, арк. 271–271 зв.

³¹ Там само, арк. 355–355 зв.

³² Там само, арк. 316–319, 462–467, 315 зв., 354 зв.

Передовсім звертає на себе увагу підпис «*Gregorius Koniski*». Відомий український вчений і релігійний діяч Григорій (в схимі Георгій) Кониський (20.11.1717–13.02.1795) навчався в Києво-Могилянській академії у 1728–1743 рр. 20 серпня 1744 р. ректор академії Сильвестр доповідав, що на 1744–1745 навчальний рік призначив професором поетики «пана Конѣского, которій такъ доволній въ поетики, что какъ бы родился къ ней». У наступні роки був учителем, професором, префектом і ректором (з 1751 р.). Викладав поетику, риторику і філософію. У лютому 1752 р. був професором богослов'я. 20 серпня 1755 р. висвячений в сан білоруського єпископа і відбув до Могильова³³. Очевидно, що брати участь у перекладі фрагменту Хроніки Іваньїні він міг лише у роки його навчання. У списку за 21 лютого 1738 р. він згадується серед студентів класу філософії: «Григорій Конѣскій. 20. Полку Нѣжинского з Нѣжина синъ козачій. Добраго» (число показує вік, а останнє слово означає ставлення до навчання, успішність). У відомості 1742 р. «Григорей Конѣскій» фіксується серед студентів класу богослов'я³⁴. Так само студентом цього класу він значиться у списку осіб, котрі 1742 р. присягнули на вірність імператриці Єлизаветі Петрівні³⁵.

³³ *Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии. Отделение II (1721–1795 гг.), со введением и примечаниями Н. И. Петрова, т. 1 (1721–1750 гг.), ч. II: Приложения* (Київ: Типография И. И. Чоколова, 1904), 305–306, 433–435; Николай Мухин, *Киево-Братский монастырь. Исторический очерк* (Київ: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1893), 170; Дмитрий Вишнеvский, *Киевская Академия в первой половине XVIII столетия (Новые данные, относящиеся к истории этой Академии за указанное время)* (Київ: Тип. И. И. Горбунова, 1903), 142–143, 203–208; Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі — ЦДІАК України), ф. 51, Генеральна військова канцелярія, оп. 1., спр. 2378, Лист київського митрополита Тимофія Щербацького про призначення префекта та викладача богослов'я Київської академії Георгія Кониського депутатом у комісію для обрання нового переяславського єпископа, арк. 1, звернення 22.04.2025, <https://archium.cdiak.archives.gov.ua/file-viewer/64114#file-1100726>; *Українські письменники*, 368.

³⁴ *Акты и документы*, 1 (II): 63; Юрій Мицик, «Два документи з історії Києво-Могилянської академії XVIII ст.», *Наукові записки НАУКМА. Історичні науки* 2 (2019): 128.

³⁵ *Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии. Отделение II (1721–1795 гг.), со введением и примечаниями Н. И. Петрова,*

Логічно припустити, що й інші перекладачі були студентами Києво-Могилянської академії (далі — КМА). Серед опублікованих джерел з історії цього навчального закладу першочергове значення мають списки вихованців. У «Каталозі синтаксими від року Господнього 1736 до року Спасителя нашого 1737» («*Catalogus syntacticorum anno Domini 1736 in annum Salvatoris 1737*»), складеному професором Митрофаном Довгалецьким (далі — Каталог), вказується ім'я та прізвище учня, рекомендація щодо його подальшого навчання, національність та умови життя («*Natio et conditio vitae*»). У березні-квітні 1737 р. ієромонах Ієронім Миткевич за розпорядженням Київського архієпископа Рафаїла Заборовського уклав донесення, де викладалися «подлинные обстоятеліи извѣстія в томъ имянно: сколько въ какой школѣ латинского ученія, наученъ отъ Теологіи даже до Аналогіи, учениковъ имѣется, прописывая каждого порознь імя, прозвание, изъ какова чина родителей, коликихъ отъ рождѣнія лѣтъ, и какой надежды въ ползу отчества въ ученіи своемъ; и оніи вѣдомости». 6 квітня 1737 р. було складено «Табель школи піитики о ученикахъ» (далі — Табель). 21 лютого 1738 р. Київський архієпископ Рафаїл Заборовський склав донесення Святійшому Синоду з іменними відомостями про вчителів і всіх вихованців КМА за 1737–1738 навчальний рік, а 24 грудня 1738 р. — донесення із зазначенням імен учнів, що були синами духовних осіб. Цей список містить більше відомостей порівняно з попередніми, оскільки Синод вимагав вказувати: 1) «Кто имяны и изъ какихъ чиновъ»; 2) «Сколько кому отъ роду лѣтъ»; 3) «Время опредѣленія въ школу»; 4) «Чему обучены»; 5) «Что нынѣ обучаютъ»; 6) «Кто къ наукѣ понятны и кто не понятенъ»; 7) «Кто когда и куда выбыли». Аналогічні списки було складено 9 грудня 1739 р., 4 вересня 1740 р., 4 вересня 1741 р., 4 вересня 1742 р., 4 вересня 1743 р. та 12 вересня 1744 р.³⁶ Юрій Мицик також опублікував чернетку відомості про ченців та спудеїв КМА за 1742 р., де перераховано студентів класу богослов'я³⁷. Список монахів Києво-Братського монастиря, студентів

т. 2 (1751–1762 гг.) (Київ: Типографія І. І. Чоколова, 1905), 455. Висловлюю вдячність проф. Максиму Яременку, який звернув мою увагу на цей документ.

³⁶ *Акты и документы*, 1 (II): 23–35, 59–90, 95–194, 196–265.

³⁷ Мицик, «Два документи,» 128.

Академії та їхніх служителів, котрі 1742 р. присягнули на вірність імператриці Єлизаветі Петрівні (далі — список присяги), містить інформацію, відсутню в інших опублікованих джерелах³⁸. Врешті, при укладанні наведеного далі переліку було використано складений Миколою Петровим зведений список професорів Київської академії з 1721 до 1750 року³⁹.

Інформація про студентів КМА, чиї підписи стоять на перекладі Хроніки Алессандро Іваньїні

Іоаннъ Мокієвскій. Відомо, що Іван Стефанович Мокієвський народився близько 1718 р., помер 30 березня 1747 р. У КМА навчався упродовж 1733–1745 рр., починаючи від класу поетики й завершуючи богослов'ям. На 1745–1746 навчальний рік був поставлений учителем класу інфіми, а 16 серпня 1746 р. затверджений на посаду викладача грецької мови у класі граматики; помер 1747 р.⁴⁰ У списку студентів класу поетики початку 1738 р. характеризується так: «Іоаннъ Мокієвскій. 20. Полку Лубенского з села Мокієвки синъ посполитихъ. Добраго». Детальніше про нього повідомляється у списку 24 грудня 1738 р.: «Полку малоросійского Лубенского села Мокієвки церкви святяга мученицы Параскевы попа Стефана синъ Іоаннъ Мокієвскій. 20. 1734 году ноября 5 дня. Поетики. Риторики. Средственный». Як бачимо, тут вказано, що він почав навчатися 5 листопада 1734 р.; це підтверджується і записом 1739 р.: «Полку Нѣжинского села Мокієвки церкви святой великомученицы Параскеви попа Стефана Александрова синъ Іоаннъ Мокієвскій. 21. 1734 году ноября 5 дня. Поэтики. Риторики. Понятенъ». Однак, у списку слухачів класу риторики від 4 вересня 1740 р. сказано, що 21-річний Іван Мокієвський почав навчатися 9 вересня 1733 р., і що він «Полку Нѣжинского села Мокієвки церкви святяга Парасковіи попа Александра», а не Стефана. Чи це інша особа, чи помилка укладача списку — неясно. Швидше друге, бо в черговому списку студентів класу філософії 4 вересня 1741 р.

³⁸ *Акты и документы*, 2: 452–468.

³⁹ *Акты и документы*, 1 (II): 283–310.

⁴⁰ *Києво-Могилянська академія в іменах, XVII–XVIII ст.: Енцикл. вид., упоряд. З. І. Хижняк; за ред. В. С. Брюховецького* (Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2001), 376; *Акты и документы*, 1 (II): 306.

22-річного Івана Мокієвського знову названо сином попа Стефана, який почав навчатися 9 вересня 1733 р., і те саме — в списку «філософів» наступного року: тут його згадано як 23-річного з високою оцінкою «преизрядній». Серед студентів класу богослов'я Іван Мокієвський фіксується двічі: у списку за 4 вересня 1743 р. він «добрь», а в списку за 12 вересня 1744 р. «весьма добрь». У зведеному переліку професорів зазначається, що Іван Мокієвський був світською людиною. Помер у 1747 р.⁴¹

Стефанъ Семяновскі. Його згадано 1737 р. як учня класу синтаксими: «Стефанъ Семяновскій. З села Семяновки Полской области сынъ посполитихъ. 16. Ученія добраго». У 1742 р. навчався в класі філософії⁴².

Стефанъ Лазаревичъ. У лютому 1738 р. фіксується як учень класу синтаксими: «Стефанъ Лазаревичъ. 16. Полку малороссійского Нѣжинского з города Батурина сынъ козачей. Добраго»⁴³. У 1742 р. в класі філософії навчався Степан Лазарев⁴⁴, однак, неможливо стверджувати, що це одна й та сама особа.

Оеодоръ Барвѣнскій. Уписаний до реєстру вихованців за 1737–1738 рр. як вихідець із Дрогобича: «Оеодоръ Барвинскій. 19. За рубежа Полс. области город. Другобича. Синъ священнической. Добропостояненъ и изряденъ в ученію»; у списку студентів класу риторики за лютий 1738 р. запис дещо відмінного змісту: «Оеодоръ Барвѣнскій з Полши з мѣста Дрогобича сынъ мещанскій. Ученія мѣрнаго». У 1742 р. навчався в класі філософії⁴⁵. Напевно, саме він був у 1753 р. попом Свято-Троїцької Лубенської церкви, у 1761–1765 рр. — лубенським намісником, а в 1765 р. — лубенським протопопом (у листі до митрополита священники, які не підтримували поставлення Федора Барвінського, наголошували, що він не є уродженцем Малоросії)⁴⁶.

⁴¹ *Акты и документы*, 1 (II): 71, 98, 110.126, 143, 167, 197, 228, 306; Вишневский, *Киевская Академия*, 111, 113.

⁴² *Акты и документы*, 1 (II): 50; 2: 455.

⁴³ *Кієво-Могилянська академія в іменах*, 310; *Акты и документы*, 1 (II): 45.

⁴⁴ *Акты и документы*, 2: 455.

⁴⁵ Максим Яременко, «“Посполиті” в Кієво-Могилянській академії у XVIII ст.: селяни чи міщани?», *Наукові записки НАУКМА. Історичні науки* 104 (2010): 16; *Акты и документы*, 1 (II): 35, 66; 2: 455.

⁴⁶ ЦДІАК України, ф. 51, оп. 1., спр. 876, Справа про спір лубенсько-го священника Федора Барвінського з сотником Воронізької сотні

Іоанъ Григоровичъ. На перший погляд, ішлося про знаменитого українського архітектора Івана Григоровича-Барського (1713–1785), вихованця КМА⁴⁷. Проте список учнів класу синтаксими за 1737 р. таке припущення спростовує: «Іоаннъ Григоровичъ. Полку малороссійского Полтавского з мѣстечка Бѣлоцерковки сынъ священническій. 13. В ученіи мѣренъ». У списку початку наступного року він значиться як 14-річний студент класу поетики, навчання «безнадежднаго», а в списку 1739 р. читаємо: «Полку Миргородского местечка Белоцерковки церкви Михайловской попа Григорія Евстафіева сынъ Іоаннъ Григоровичъ. 16. 1735 году сентября 19 дня. Поэтики. Риторики. Средственній». У списку студентів класу філософії за 1741 р. вказано, що він розпочав навчання в 19 років 5 жовтня 1735 р. і що за рівнем успішності «понятенъ», а наступного року його успішність підвищилася до «преизряденъ». У 1742 р. навчався в класі філософії. Врешті, під 1743 р. читаємо: «1743 года юля 8 дня окончилъ философію, въ дому пребываетъ»⁴⁸.

Іосифъ Базилевичъ. Навчався в класі граматики у 1737 р.: «Іосифъ Базилевичъ. 3 города Кіева сынъ мѣщанскій. 13. Ученія средняго». У списку за лютий 1738 р. згадується як 15-річний учень класу синтаксими, навчання так само «средняго». Натомість у Каталозі відзначено особливу старанність Йосипа Базилевича (його тетки?) з рекомендацію перевести до наступного класу: «Iosephus Bazylewicz. Munitus constantiae praesidiis, uni se diligentiae dicavit, ideò non privatus sequentis scholae gradu honestiore. Urbis Kijoviae

Ніжинського полку Андрієм Холодовичем за дідівську спадщину своєї дружини, арк. 5, звернення 26.02.2025, <https://archium.cdiak.archives.gov.ua/file-viewer/62571#file-1072399>; спр. 2265, Справа про поділ спадщини лубенського священника Андрія Ореховського між дружинами воронізького сотника Андрія Холодовича та лубенського намісника Федора Барвінського, арк. 2, звернення 26.02.2025, <https://archium.cdiak.archives.gov.ua/file-viewer/63994#file-1098456>; Оксана Прокоп'юк, «Проповідництво у Київській митрополії XVIII століття між освітою та адміністративним примусом», *Київська Академія* 10 (2012): 197; її ж, «Влада та шляхи її здобуття в місцевих органах єпархіального управління (1721–1786 рр.)», *Соціум. Альманах соціальної історії* 8 (2008): 96, 99–100.

⁴⁷ Зоя Хижняк, Валерій Маньківський, *Історія Києво-Могилянської академії* (Київ: Видавничий дім «КМ Академія», 2003), 103; Р. Бондаренко, «Григорович-Барський Іван Григорович», в *Енциклопедія історії України: В 10 т.* (Київ: Наук. думка, 2004), 2: 201.

⁴⁸ *Акты и документы*, 1 (II): 48, 71, 110, 143, 167, 200; 2: 455.

filius civilis», а в Табелі зазначено: «Іосифъ Васи́лієвъ (Бази́левичъ). 14. Города Квева. Синъ посполит. родителей. Постоянства добраго, и въ ученіи остроуменъ». Так само похвально охарактеризований Бази́левич, 15-річний студент класу риторики «з города Кіева сынъ мѣщанскій», і в списку початку 1738 р.: навчання «надежднаго»⁴⁹.

Даниїлъ Бази́левичъ, Даниилъ Бази́левичъ. Навчався у класі граматики в 1737 р.: «Данило Бази́левичъ. З города Кіева сынъ мѣщанскій. 11. Ученія мѣрного»; у списку за лютий 1738 р. він згадується уже 13-річним учнем класу синтаксими, навчання «средняго»⁵⁰. У списку присяги 1742 р. Данило Бази́левич, очевидно помилково, вказаний і учнем класу філософії, й учнем класу риторики⁵¹. У 1743 р. в класі аналогії навчався його тезко: «Полку Прилуцкого села Великого Самбора церкви святителя Николая попа Василия сынъ Даниїлъ Бази́левичъ. 14. 1742 году генваря 22 д. Начатковъ латинского языка, далшихъ происхожденій въ тихъ же начаткахъ. Средній». Цей же Бази́левич згадується у списку учнів класу інфіми за 1744 р. як 16-річний, що почав навчання 15 вересня 1743 р., «добрь»⁵². Другий з Бази́левичів, напевно, не залучався до перекладу, адже тоді, коли він щойно починав навчання, решта перекладачів уже були студентами класу богослов'я.

Трофимъ Горля́нскій, Трофимъ Горля́нскій. Фіксується як студент класу риторики під 1737 р.: «Трофимъ Горля́нскій. З Полщи з мѣста Пѣнска Княжества Литовскаго сынъ мѣщанскій. 23. Ученія худого»⁵³. У монографії Людмили Посохової, в базі даних «Викладачі православних колегіумів», про Трофима Горля́нського наведено таку інформацію: він, як світська особа з рівнем освіти «філософія», почав 1740 р. викладати у Переяславському колегіумі (за Миколою Петровим — фару та інфіму)⁵⁴. Проте у списку присяги 1742 р. він значиться учнем школи філософії КМА⁵⁵.

⁴⁹ *Акты и документы*, 1 (II): 27, 33, 51, 67, 74.

⁵⁰ Там само, 51, 73.

⁵¹ Там само, 2: 455, 456.

⁵² Там само, 1 (II): 223, 249.

⁵³ Там само, 43.

⁵⁴ Людмила Посохова, *На перехресті культур, традицій, епох: православні колегіуми України наприкінці XVII — на початку XIX ст.* (Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011), 369; *Акты и документы*, 412.

⁵⁵ *Акты и документы*, 2: 455.

Григорій Хрещатійський. Згадується серед учнів класу синтаксими під 1737 р.: «Грегорій Хрещатискій. З града Кіева сынъ мѣщанскій. 14. Ученія добраго»; у лютому 1738 р. його ж, теж як 14-річного, зафіксовано серед студентів класу поетики, навчання «мѣрнаго». У 1742 р. вивчав філософію⁵⁶.

Іоаннъ Стоцкій. У лютому 1738 р. був студентом класу поетики: «Іоанъ Стоцкій. 14. Полку Лубенского з города Ромна сынъ козачей. Ізряднаго». Згідно зі списком присяги 1742 р., студював філософію⁵⁷.

Іоаннъ Ярошевскій. Навчався у 1737 р. в класі синтаксими: «Іоаннъ Ярошевскій. Полку малороссійского Лубенского з села Ярошевки сынъ священническій. 15. В ученіи добръ». У списку студентів класу поетики за лютий 1738 р. помилково вказано його вік: 18 років замість 16, навчання «ізряднаго». У списку студентів класів поетики й риторики за 24 грудня 1738 р. зазначено дещо інше походження: «Полку малороссійского Переяславского церкви Рождества пресвятыя Богородицы попа Іоанна сынъ Іоаннъ Ярошевскій. 17. 1734 году сентября 9 дня. Поетики. Риторики. Средственный». Залишається припускати, що батько студента у 1738 р. був переведений на нове місце служби. Як син попа Іоанна Тимофієва, Ярошевський згадується тоді ж серед студентів класу риторики: «понятень и добръ», і ще раз під 1740 р., уже 19-річним: «понятень». Наступного року 20-річного Ярошевського бачимо серед учнів класу філософії з характеристикою «весьма понятень» і там само 21-річного: «весьма добръ». У 1742 р. навчався у тій самій школі (у списку присяги записаний як Іванъ Ярошевскій). У 1743 р. Іван Ярошевський уже був студентом класу богослов'я: «добръ». У цьому ж класі, у віці 23 роки, він навчався й наступного року (список 1744 р.): «добръ». На 1746–1747 навчальний рік його призначили вчителем класу фари (аналогії), а на наступний рік — класу інфіми. Афанасій Лобисевич, що навчався в КМА упродовж 1747–1754 рр., пізніше згадує у листі до колишнього ректора Георгія Кониського своїх учителів, зокрема «смирennemудрого» Ярошевського. У зведеному списку професорів зазначено, що Іван Ярошевський закінчив студії 1747 р. Навчаючись у класі бо-

⁵⁶ Там само, 1 (II): 47, 71; 2: 455.

⁵⁷ Там само, 1 (II): 70; 2: 455.

гослов'я, став у 1746–1747 рр. учителем аналогії, а в 1747–1751 рр. інфіми ще як світська людина, а прийнявши постриг під іменем «Йоасаф», знову викладав у класі інфіми впродовж 1749–1750 та 1750–1751 навчальних років уже під монашим іменем⁵⁸.

Георгій Павелко. Навчався в лютому 1738 р. в класі поетики: «Григорій Павелко. 14. Полку Миргородского з города Миргорода синъ козачей. Надежднаго». У 1742 р. він був учнем класу філософії⁵⁹. Іменами «Георгій» та «Григорій» могли називати одну й ту саму людину.

Іванъ Блажевскій. Відомо, що Іван (монаше ім'я Йосиф) Блажевський народився 1723 р.; до КМА вступив на початку 1730-х. Зокрема, його ім'я є у списку студентів класу поетики за 1737 р., а в Табелі він характеризується як «изрядного состоянія и доброй надежды». У класі риторики, в списку за лютий 1738 р., зазначено: «Іоаннъ Блажевскій. 15. З города Кіева синъ мещанскій. Мѣрнаго». Згідно зі списком присяги 1742 р., вивчав філософію⁶⁰.

Григори[й] Ярославск[ій]. Навчався у 1737 р. в класі синтаксими: «Григорій Ярославскій. Полку малороссійского Нѣжинского з города Глухова сынъ посполитихъ. 14. В ученіи добръ». У лютому наступного року бачимо його, вже 16-річного, у списку студентів класу поетики, навчання «нехудаго». Учнем класу філософії був у 1742 р.⁶¹

Захарій Симоновичъ. В Каталозі сказано, що він — учень класу синтаксими, син священика з Києва, через слабе здоров'я успіхів посередніх, але достатніх, лагідний, слухняний і послідовний («Zacharias Symonowicz. Ob debilitatem virium mediocriter callet, sed applicativus, mitis, obediens et continuus in schola. Urbis Kijoviae filius sacerdotis»). А в Табелі студентів класу поетики зазначено: «Захарій Симоновичъ. 16. города малорос. Квева. Синъ священни-

⁵⁸ Там само, 1 (II): 48, 71, 98, 110, 112, 127, 143, 168, 197, 228, 307; 2: 455; Вишневский, Киевская Академия, 102, 112; Хижняк, Маньківський, Історія Києво-Могилянської академії, 61; Олена Дзюба, Приватне життя козацької старшини XVIII ст. (на матеріалах епістолярної спадщини) (Київ, 2012), 263–264.

⁵⁹ Акты и документы, 1 (II): 69; 2: 455.

⁶⁰ Києво-Могилянська академія в іменах, 75, Акты и документы, т. 1, 34, 67; Акты и документы, 2: 455.

⁶¹ Акты и документы, 1 (II): 48, 72; 2: 455.

ческій. В постоянствѣ несумнителенъ и въ ученіи мѣренъ». Він же навчався у класі поетики в лютому 1738 р.: «Захарій Симоновичъ. 3 города Кіева сынъ мещанской. Не худаго». У списку 1740 р. запис точніший: «Города Кіева церкви царо-Константиновской попа Симеона сынъ Захарій Симоновичъ. 20. 1732 году сентября 10 дня. Поэтики. Риторику. Средній». У 1741 р. бачимо його, вже 21-річного, студентом класу філософії з характеристсикою «посредственъ». 22-річний Захарій Симонович продовжив навчання у класі філософії й наступного року, охарактеризований як «средній». У списку 1743 р. читаємо: «1743 года юля 8 дня окончилъ философію, въ дому пребываетъ»⁶².

Іоаннъ Лехнѣцкій. У списку студентів класу риторики 1740 р. про нього сказано: «Полку Лубенскаго церкви Покрова пресвятыя Богородицы попа Іоанна сынъ Іоаннъ Лехнѣцкій города Лохвицѣ. 20. 1732 году сентября 28 дня. Поэтики. Риторику. Понятенъ». Наступного року він, уже 21-річний, навчався у класі філософії, «понятенъ». Згідно зі списком присяги 1742 р., був студентом філософії, а за списком 1743 р. — класу богослов'я, «слабого ученія». Натомість, як свідчить запис від 12 вересня 1744 р.: «1744 году сентября 18 дня за болѣзнію оставилъ»⁶³ (можливо, тут помилка у дні — не 18-го, а 8-го).

Михайло, Михаилъ Зубѣ. В лютому 1738 р. навчався у класі риторики: «Михаилъ Зубѣ. 22. 3 заграницѣ з села Вешатичовъ сынъ посполитихъ. Слабаго». У 1742 р. вивчав філософію⁶⁴.

Іоанъ Евфимієвъ, Іоанъ Евфиміевичъ (?). Серед учнів класу синтаксими у лютому 1738 р. фіксується: «Іоанъ Евфимієвъ. 16. Полку малоросійского Слободского з города Ахтирки сынъ писаря полкового. Доброго». У 1742 р він — студент школи філософії. У лютому 1738 р. в класі інфіми навчався «Александръ Евфимієвъ. 10. Полку малоросійского Слободского з города Ахтирки сынъ писаря полкового», очевидно, молодший брат Івана. За списком присяги 1742 р. він був учнем риторики. Водночас у класі аналогії на початку 1738 р. згадується: «Іоанъ Евфиміевичъ. 13. Малоросійского полку Нѣжинского з города Новыхъ Млиновъ сынъ священниче-

⁶² Там само, 1 (II): 32, 35, 72, 126, 142, 167, 200; 2: 455.

⁶³ Там само, 1 (II): 127, 143, 197, 228; 2: 455.

⁶⁴ Там само, 1 (II): 69; 2: 455.

ській. Мѣрнаго»; про нього ж у списку від 24 грудня того самого року зазначено: «Полку Нѣжинского города Новихъ Млиновъ церкви соборной попа Стефана синъ Іоаннъ Евфимовичъ. 13. 1737 году октября 16 дня. Начаткамъ латинского языка. Далшихъ происхожденій въ тихъ же начаткахъ. Непонятенъ», але в списку 1739 р. класу інфіми його вже охарактеризовано: «изрядный»⁶⁵.

Григорій Стринжа. Григорій Григорович Стринжа народився близько 1710 р.; у КМА навчався з 1726 р, вірогідно з перервами, зокрема у 1738–1741 рр. вивчав філософію, а у 1741–1743 рр. — богослов'я; 26 червня 1743 р. завершив курс⁶⁶. Зі списку студентів класу філософії за лютий 1738 р. дізнаємося: «Григорій Стринжа. 27. Полку Полтавского з мѣста Пѣсок синъ священнической. Добраго»; детальніше про нього йдеться у списку цього ж класу від 24 грудня 1738 р.: «Полку Полтавского з мѣста Бѣликовъ церкви Покрова пресвятыя Богородицы попа Григорія синъ Грегорей Стринжа. 28. 1726 году сентября 11 дня. Логики и метафизики. Физики. Изрядный». (мабуть, батька-священника перевели до іншої парафії). У списку 1739 р. Григорія Стринжу, тоді 29-річного, згадано серед студентів класу богослов'я: «изряденъ», а в списку 1740 р. зазначено: «Богословію оканчиваетъ добръ. Добръ». Таку саму оцінку «добръ» йому, вже 31-річному, надано в списку цього ж класу 1741 р., а в черговому списку 1742 р. його, на той час 32-річного, охарактеризовано: «преизряденъ». Вихованцем богослов'я він зафіксований і в списку присяги 1742 р. Нарешті, в списку 1743 р. читаємо, що Стринжа: «1743 года июня 26 окончилъ окружно богословіе, въ дому пребываетъ»⁶⁷.

Георгій Сломѣнскій, Георгій Сломѣнскій. Очевидно, це Григорій (монаше ім'я Гедеон) Слонимський (Сломинський) (1715–1772), який навчався у КМА, а по її закінченні у 1744 р. прийняв чернечий постриг. До 1747 р. він був тут же викладачем риторики і професором філософії⁶⁸. У списку за 21 лютого 1738 р. про нього, як сту-

⁶⁵ Там само, 1 (II): 74, 80, 85, 105, 117; 2: 455, 456.

⁶⁶ *Києво-Могилянська академія в іменах*, 516.

⁶⁷ *Акты и документы*, 1 (II): 65, 97, 107, 124, 141, 165, 196; 2: 454; Мицик, «Два документи», 128.

⁶⁸ *Києво-Могилянська академія в іменах*, 495; Виктор Аскоченский, *Київ с древнейшим его училищем Академиею* (Київ: Университетская типография, 1856), 2:140.

дента класу філософії, сказано: «Георгій Сломѣнскій. 23. С Полци з мѣста Жолкви синъ священнический. Добраго»; у списках 1742 р. його вже згадано серед учнів класу богослов'я. У зведеному списку професорів КМА 1721–1750 рр. під номером 65 читаємо: «Гедеонъ Сломинскій, родомъ изъ Польши, окончившій образование въ Кіевской Академіи въ 1743 году, въ 1744–45 г. преподавалъ здѣсь курс піитики подъ заглавіемъ “Praecepta de arte poëtica”, а въ 1745–47 годахъ “Cursus philosophicus”». Як бачимо з донесення ректора Академії Сильвестра від 20 серпня 1744 р., «пречестного ієромонаха Гедеона Сломѣнського» було призначено професором поетики на 1744–1745 навчальний рік, а на наступний, 1745–1746 рік — професором поетики та риторики. Упродовж 1745–1746 року він викладав філософію, з 1754 р. став ректором і наставником Троїцької семінарії, а впродовж 1758–1761 рр. був ректором Московської академії та архимандритом Заіконоспаського монастиря⁶⁹.

Daniel Hrabina. Перекладач фрагменту іншого твору, помилково переплетеного разом з перекладом Хроніки Іваньїні, був у 1737 р. студентом класу поетики: «Даниилъ Грабина. Полку Слободского Ахтирского з села Рубліовки синъ посполитихъ родителей. 19. В ученіи прилѣжній»; така сама успішність фіксується й у Табелі. У списку за лютий 1738 р. його згадано як 20-річного студента класу риторики, навчання «мѣрнаго». У 1742 р. Данило Грабина студював богослов'я⁷⁰.

Василь Думнѣцкій. Навчався у 1737 р. в класі поетики: «Василій Думнѣцкій. З мѣста Бердичева Полской области синъ козацій. 16. В ученіи изряденъ»; те саме в Табелі: «в постоянствѣ и въ ученіи изряденъ». У списку студентів класу риторики за 21 лютого 1738 р. читаємо: «Василій Думнѣцкій. 18. З Полци з мѣстечка Бердичева синъ посполитихъ. Надежднаго». Згідно зі списком присяги 1742 р., Василь Думнецький був студентом богослов'я⁷¹.

Феодоръ Данѣлевскій. На початку 1738 р. навчався в класі риторики: «Феодоръ Данѣлевскій. 18. Полку малороссійского Лубенского з села Новаковъ синъ священнический. Надежднаго»; те саме в грудневому списку того самого року: «Полку малоросси-

⁶⁹ *Акты и документы*, 1 (II): 62, 142, 304, 326, 433–435; 2: 454; Мицик, «Два документи,» 128; Вишневский, *Киевская Академія*, 202–203.

⁷⁰ *Акты и документы*, 1 (II): 44, 33, 66; 2: 455.

⁷¹ Там само, 1 (II): 44, 33, 66; 2: 454.

йского Лубенского села Новаковъ церкви Андрея Первозванного попа Андрея синъ Ѳеодоръ Данѣлевскій. 19. 1731 году генваря 8 дня. Поетика. Риторики. Понятенъ». На дещо інше походження на-трапляємо в списку 1739 р.: «Полку Лубенскаго села Халандинець церкви святаго Андрея Первозванного попа Андрея сынъ Ѳеодоръ Данеліевскій. 20. 1731 году генваря 8 дня. Риторики. Философію. Понятенъ» (можливо, батька перевели до іншої парафії). У списку студентів класу філософії за 1740 р. читаємо те саме, хоч назву села й передано трохи інакше, а в даті початку навчання, найімо-вірніше, допущено помилку: «Полку малоросійского Лубенскаго церкви Андрея Первозванного села Коландинець попа Андрея сынъ Ѳеодоръ Данѣліевскій. 21. 1739 года сентября 18 дня. Логикѣ. Физику. Добръ». На це вказує запис у списку студентів класу богослов'я від 4 вересня 1741 р., що 21-річний Федір Данилевський почав навчатися 18 вересня 1730 р., а його характеристика при вивченні богослов'я: «добръ». У списку студентів класу богослов'я наступного року зазначено ту саму дату початку навчання й таку саму оцінку з богослов'я: «добръ». 22-річний Федір Данилевський ще раз згадується як студент класу богослов'я під 1742 р., а в списку 1743 р. зазначено, що він «1743 года іюня отѣхалъ на инспек-торію до господина бригадира ахтірського»⁷².

Іваннъ Кршеменецькій. Іван (монаше ім'я Ігнатій) Кременецький на-родився близько 1718 р., завершив навчання в КМА у 1744 р. Відомо, що вчителем до класів фари (аналогії) та інфіми на 1746–1747 на-вчальний рік був призначений Іоаннъ Кременецькій⁷³, але ствердити, що цей Кременецький та згаданий далі Кршеменецький — це одна й та сама особа, з певністю неможливо. Натомість у списку студентів класу риторики за лютий 1738 р. фіксується таки Кршеменецький: «Іоаннъ Кршеменієцькій. 20. Полку малоросійского Кіевского з ме-стечка Носовки синъ посполитихъ. Мѣрнаго». Його ж згадано й серед студентів класу богослов'я у 1742 р.⁷⁴

Gregorius Maximowicz. Перекладач фрагменту іншого твору, по-милково переплетеного разом з перекладом Хроніки Іваньїні; у

⁷² Там само, 1 (II): 68, 98, 109, 125, 141, 166, 197; 2: 455; Мицик, «Два докумен-ти,» 128.

⁷³ Кієво-Могилянська академія в іменах, 294; Вишнеvский, Киевская Академия, 102, 111.

⁷⁴ Акты и документы, 1 (II): 69; 2: 455; Мицик, «Два документи,» 128.

1737 р. навчався у класі поетики: «Григорій Максимовичъ. Полку малороссійского Стародубовского з города Шептаковъ сынъ посполитихъ. 20. В ученіи изряденъ». Схожа характеристика міститься і в Табелі: «Въ состоянні добръ, и въ ученіи изряденъ». Його ж згадано в реєстрі вихованців за 1737–1738 рр.⁷⁵, але в списку студентів класу риторики за лютий 1738 р. уточнюється, що він походить з міщан: «Григорій Максимовичъ. 20. З заграницѣ з мѣстечка Шепетовки синъ мещанскій. Мѣрнаго»⁷⁶. Можливо, це та сама особа, але було допущено помилку в запису його місця походження. Згідно зі списком присяги 1742 р., Григорій Максимович студіював богослов'я⁷⁷.

Eustaphius Hazarewicz (саме так прочитав підпис Микола Ковальський⁷⁸). Можна припустити, що йдеться про Євстафія Назаревича з Києва, згадуваного в реєстрі вихованців 1737–1738 рр. Зокрема, в списку студентів класу поетики 1737 р. фіксується: «Евстафій Назаревичъ. З города Кіева сынъ посполитихъ родителей. 17. В ученіи скоропостиженъ»; аналогічно в Табелі: «Постояненъ и скоропостиженъ в ученіи». У списку за лютий 1738 р. його, 18-річного, теж згадано в класі риторики з оцінкою: навчання «надежднаго»⁷⁹.

Митодей Медійцкій, Медицкій. Можливо, йдеться про студента класу філософії, згаданого в лютому 1738 р.: «Тимоѡй Медицкій. 28. С Полщи з мѣста Перемишля синъ купецкій. Мѣрнаго»⁸⁰. Не виключено, що саме про нього сказано в біобібліографії Леоніда Махновця: «Медзицький жив, очевидно, у XVIII ст., автор акростиха»⁸¹. У списку присяги 1742 р. знаходимо запис, що Тимофій Медицький студіював богослов'я⁸².

Іоанъ Рокошинскій. Іван Рокошинский навчався, згідно з джерелами 1742 р., у класі богослов'я⁸³.

⁷⁵ *Акты и документы*, 1 (II): 33, 45; Яременко, «“Посполиті” в Києво-Могилянській академії», 16.

⁷⁶ *Акты и документы*, 1 (II): 69.

⁷⁷ Там само, 2: 455.

⁷⁸ Ковальський, *Источниковедение*, 106, прим. 23

⁷⁹ Яременко, «“Посполиті” в Києво-Могилянській академії», 16; *Акты и документы*, 1 (II): 45, 33, 67.

⁸⁰ *Акты и документы*, 1 (II): 64.

⁸¹ *Українські письменники*, 413.

⁸² *Акты и документы*, 2: 455.

⁸³ Там само, 454; Мицик, «Два документи», 128.

Яковъ Паскевичъ. Яків Федорович Паскевич (бл. 1722–1804), був у 1740 р. студентом класу поетики КМА, а у 1742 р. — класу філософії⁸⁴.

Bazilis Glowacki. Василь (монаше ім'я Варлаам) Гловацький вивчав у 1742 р. богослов'я. У 1749–1752 рр. був професором філософії в КМА, а потім її префектом⁸⁵.

Даніилъ Галиховскій. Можливо, мною було неправильно прочитане прізвище, і треба «Гаяховський». У списку студентів класу філософії за 24 грудня 1738 р. такий дійсно значиться: «Полку Нѣжинского города Глухова церкви пресвятыя Троицы протопопа Алексія синъ Даніилъ Гаяховскій. 20. 1728 году октября 7 жъ дня. Логики и метафизики. Физики. Изрядный». У списку 1740 р. його ж, уже 21-річного, згадано серед студентів класу богослов'я, що почав навчатися «1729 года ноября 1 дня», з оцінкою: «Добръ», наступного року в тому самому класі з оцінкою: «изряденъ», а в 1742 р. з оцінкою: «преизряденъ». Нарешті, в списку 1743 р. читаємо, що він «1743 года іюля 26 д. окончилъ окружно Богословіе, въ дому пребываетъ». Згідно з доповіддю ректора Академії Сильвестра від 20 серпня 1744 р., учителем поетики, синтаксими та граматики на 1744–1745 навчальний рік призначено «пана Даніила Гаяховскаго»; у призначенні його ж на 1745–1746 навчальний рік до класів синтаксими, поетики та риторики вчителя вже названо ієромонахом Досифеєм Гаяховським. У зведеному списку професорів читаємо, що Досифей Гаяховський, завершивши студії у 1743 р., впродовж 1746–1747 рр. викладав у КМА синтаксиму, а в 1746–1749 рр. риторику, причому уклав три посібники з цієї дисципліни, а також до серпня 1749 р. завідував бібліотекою Академії⁸⁶.

Павель Совковский. Можливо, мною було неправильно прочитане прізвище, і треба «Сопковский». Такий був серед студентів класу риторики у 1737 р.: «Павель Сопковский. Полку малороссійского Кіевского з села Мотовиловки сынъ мужичій. 22. Ученія мѣрнаго»;

⁸⁴ *Києво-Могилянська академія в іменах*, , 421; *Акты и документы*, 2: 455.

⁸⁵ *Акты и документы*, 2: 418, 454; *Києво-Могилянська академія в іменах*, 138.

⁸⁶ *Акты и документы*, 1 (II): 97, 124, 141, 166, 196, 306, 433–435; 2: 454; Мищик, «Два документи,» 128; Вишневский, Киевская Академия, 118, 166–167; Людмила Шаріпова, «Внутрішній устрій та функціонування бібліотеки Києво-Могилянської академії до пожежі 1780 р.: спроба реконструкції,» *Рукописна та книжкова спадщина України* 6 (2000): 87.

у списку за лютий 1738 р. він же, навчання «доброго», а у відомості й списку присяги 1742 р. його зафіксовано в класі богослов'я⁸⁷. Павло (монаше ім'я Парфеній) Іванович Сопковський (Сапковський) закінчив повний курс навчання у 1744 р., далі недовго викладав у граматичних класах КМА, впродовж 1744–1745 рр. був учителем синтаксими в Новгородській семінарії, у 1750 р. став її префектом, а в 1756–1758 рр. ректором. Уже як єпископ Смоленський і Дорогобузький, Парфеній (Сопковський) разом з іншим вихованцем Академії, єпископом Могильовським, Мстиславським і Оршанським Георгієм (Кониським), уклав посібник «Книга о должностях пресвитеров приходских», що його вперше було видано в Санкт-Петербурзі 1776 р., а пізніше не раз передруковано⁸⁸.

Григорій Риновскій. Можливо, мною було неправильно прочитано першу літеру прізвища, і треба: «Гиновський». У відомості студентів школи богослов'я та у списку присяги 1742 р. такий справді значиться як Григорій Гиновский. У схімі прийняв ім'я Гавриїл. Був у КМА в 1750–1751 рр. спочатку учителем граматика, а потім викладав синтаксиму та єврейську мову. В 1751–1774 рр. — ігумен Сорочинського монастиря⁸⁹.

Іваннъ Валванскій. Можливо, мною було неправильно прочитане прізвище, і треба «Салванський». Такий був серед студентів класу поетики у 1737 р.: «Іоаннъ Салванскій. Полку малороссійскаго Гадяцкаго з города Зѣнкова сынъ посполитихъ. 16. Ученія охочо прилѣжного»; те саме в Табелі: «Обхожденія доброго, ученія охочо прилѣжного». У списку за 21 лютого 1738 р. він, уже 17-річний, був студентом класу риторики, навчання «надежднаго», а у відомості та списку присяги 1742 р. його згадано серед студентів класу богослов'я⁹⁰.

Івань Чулкевъчъ. За прочитанням Миколи Жінкіна, йшлося про Івана Чишкевича⁹¹. Такого дійсно згадано у відомості 1742 р. серед студентів класу богослов'я («Иван Чишкиевич»), а також у

⁸⁷ *Акты и документы*, 1 (II): 43, 65; 2: 454; Мицик, «Два документи,» 128.

⁸⁸ *Києво-Могилянська академія в іменах*, 506; *Акты и документы*, 1 (II): 372; Прокоп'юк, «Проповідництво у Київській митрополії,» 188; Посохова, *На перехресті культур*, 168.

⁸⁹ *Акты и документы*, 2: 30, 408, 454; Мицик, «Два документи...», 128.

⁹⁰ *Акты и документы*, 1 (II): 45, 33, 66; 2: 455; Мицик, «Два документи,» 128.

⁹¹ Жинкин, «Краткие сведения,» 472.

списку присяги того ж року⁹². Відомо, що Іван Іванович Чишкевич (монаше ім'я Ігнатій), 1710 року народження, закінчив у 1740 р. клас філософії і до 1744 р. студіював богослов'я⁹³.

Леонтовичъ (підпис без імені). Мабуть, саме про нього згадано в списку студентів класу поетики за 1737 р.: «Θεοδoρъ Лiеонтовичъ. Полку малороссійского Переясловского з города Золотоноши сынъ козацій. 15. В ученіи изряднѣйшій»; те саме у Табелі: «В по-станствѣ изряденъ, в ученіи изряднѣйшій». На початку наступного року він, уже 16-річний, фіксується серед студентів класу риторики, навчання «доброго», а у відомості та списку присяги 1742 р. — серед студентів класу богослов'я⁹⁴. Утім, причетними до КМА було ще кілька Леонтовичів. Зокрема, в лютому 1738 р. в класі аналогії навчався: «Григорій Леонтовичъ. 19. С полской области Ксенжства Любомѣрского з города Полонного сынъ мещанской. Изряднаго»⁹⁵; тут же вчився невідомо коли Феофан Леонтович, який у 1744 р. викладав німецьку мову⁹⁶; у списку 1744 р. згадується: «Полку Черниговского села Нетрушъ церкви святаго Духа попа Михаила сынъ Кириллъ Леонтовичъ. 19. 1742 году октября 8 дня. Синтаксими. Піитики. Добръ»⁹⁷. Однак ці особи навряд чи могли бути залучені до перекладання.

Губчиіцъ, Владимир Губчиіцъ. Не виключено, що це «Губчиць Володимир (1723 — ран. 1781) — бунчуковий товариш (1751–1766–?)»⁹⁸. Слід зазначити, що у списку присяги 1742 р. Володимир Губчиць вказаний студентом класу філософії⁹⁹.

Андрей Янковскій, Андрей Янковскій. Також вивчав у 1742 р. філософію¹⁰⁰.

Петръ Морозовскій тоді ж був учнем класу богослов'я¹⁰¹.

⁹² *Акты и документы*, 2: 454; Мицик, «Два документи,» 128.

⁹³ *Кієво-Могилянська академія в іменах*, 585–586.

⁹⁴ *Акты и документы*, 1 (II): 46, 33, 66; 2: 454; Мицик, «Два документи,» 128.

⁹⁵ *Акты и документы*, 1 (II): 85.

⁹⁶ Там само, 303.

⁹⁷ Там само, 239.

⁹⁸ Володимир Кривошея, Ірина Кривошея, О. Кривошея, *Неурядова старшина Гетьманщини* (Київ: «Стилос», 2009), 97. ГВК — Генеральна військова канцелярія.

⁹⁹ *Акты и документы*, 2: 455.

¹⁰⁰ Там само.

¹⁰¹ Там само, 454.

Прізвища кількох перекладачів не зустрічаються ні в словнику Ісаака Будовніца, ні в біобібліографії Леоніда Махновця, ні в енциклопедичному виданні «Києво-Могилянська академія в іменах, XVII–XVIII ст.».

* * *

Як бачимо, майже чотири п'ятих перекладачів (40 з 51) ідентифікуються як вихованці КМА. Виходячи з часу їхнього навчання, є підстави стверджувати, що переклад було створено тут десь упродовж 1730-х — на початку 1740-х років. Тоді цей навчальний заклад виступав основним центром підготовки перекладацьких кадрів Російської імперії¹⁰², причому значне місце у навчальному процесі відводилося польській мові¹⁰³. Зазвичай, навчання у Київській академії першої половини XVIII ст. тривало 12 років. По одному року відводилося на класи фари (або аналогії), інфіми, граматики, синтаксими, поетики та риторики; філософію вивчали два роки, а богослов'я — чотири чи за бажанням навіть більше. Перші чотири класи називали граматичними, причому елементарну граматику польської мови викладали вже в фарі. Окрім згаданих класів практикувалися т.зв. неординарні, тобто понаднормові класи, серед іншого — й польської мови¹⁰⁴. Як зазначав Макарій Булгаков, викладання польської мови в Київській академії завжди провадилося на високому рівні, адже, з одного боку, ніколи не бракувало викладачів, котрі її знали, а з другого, цей предмет був досить легким для учнів¹⁰⁵.

Як щойно згадувалося, граматику польської мови вивчали починаючи з першого класу (фари) й продовжували вивчати у трьох наступних. У класі риторики студенти вже мали представляти свої роботи, написані по-польському. Утім, на думку Дмитрія

¹⁰² Елена Дзюба, «Переводческая деятельность воспитанников Киевской академии (XVIII в.),» в *Культурные и общественные связи Украины со странами Европы: Сб. науч. трудов* (Київ, 1990), 53–73.

¹⁰³ Зоя Хижняк, «На шляхах історії,» в *Києво-Могилянська академія в іменах*, 13–14; Хижняк, Маньківський, *Історія Києво-Могилянської академії*, 71.

¹⁰⁴ Вишне夫斯基й, *Киевская Академия*, 92–93; Хведір Тітов, *Стара вища освіта в Київській Україні XVI — поч. XIX в. (із 180 малюнками)* (Київ: Друкарня Української академії наук, 1924), 184; Хижняк, «На шляхах історії,» 69.

¹⁰⁵ Макарій Булгаков, *История Киевской академии* (Санкт-Петербург: Типография Константина Жернакова, 1843), 156.

Вишневецького, оскільки головну увагу в Академії надавали латині, вивченню польської «не давалось серйозної постановки», а відтак уже наприкінці 1740-х років Академія не готувала фахівців, здатних перекладати з польської на російську¹⁰⁶.

Схоже, переклад українською мовою Хроніки Алессандро Гваньїні був свого роду практичним завданням для студентів. Два фрагменти з інших творів, про які згадувалося вище, дозволяють припустити, що це було поширеною практикою при вивченні іноземних мов. Зоя Хижняк та Валерій Маньківський описують організацію навчального процесу так:

Кожної суботи учні граматичних класів тримали своєрідний іспит з матеріалу, пройденого за тиждень — суботівки. Підсумовувалися домашні (окупації) та урочні (екзерциції) завдання, учні читали й перекладали з іноземних мов, демонстрували знання граматичних правил, статей Катехізису тощо. Студенти класів поетики й риторики зачитували зроблені ними переклади з іноземних мов, написані вірші й промови...¹⁰⁷.

Свою чергою, Александер Яблоновський писав про 1730–1740-і роки таке:

Znaczenie przecież samego języka polskiego trwało niezmiennie w akademii kiowskiej w dawnej swej mocy. Ćwiczono się w nim od najniższej klasy. W myśl 7-go punktu [...] «Instrukcji» metropolity Zaborowskiego z 1734 r., uczniowie analogii i infimy winni się byli uczyć po polsku oraz obowiązani byli rozmawiać w tym języku; w średnich zaś klasach, do filozofii, chociaż obowiązkowo rozmawiano już tylko po łacinie, wykłady i ćwiczenia (occupationes) przecie robione były kolejnie w trzech językach: słowiańskim, polskim i łacińskim¹⁰⁸.

Як підкреслила Оксана Пахльовська, «українські священики й ченці, викладаючи західну філософію, поетику, фізику давньоукраїнською, польською, латинською, грецькою мовами, виховували покоління за поколінням новий тип українського інтелігента, толерант-

¹⁰⁶ Вишневецький, *Киевская Академия*, 96, 122–123.

¹⁰⁷ Хижняк, Маньківський, *Історія Києво-Могилянської академії*, 118.

¹⁰⁸ Aleksander Jabłonowski, *Akademia Kijowsko-Mohilańska: zarys historyczny na tle rozwoju ogólnego cywilizacji zachodniej na Rusi* (Kraków: Druk W. L. Anczyca i spółki, 1899–1900), 233.

ного ідеологічно та безбар'єрного в культурному спілкуванні»¹⁰⁹. Виконання перекладів практикували й у Харківському колегіумі. Людмила Посохова зазначає, що переклади з польської мови тут регулярно робили під керівництвом викладача, згодом ректора Андрія Прокоповича. Дослідницею «були знайдені шкільні вправи учнів Харківського колегіуму, які датуються 1750–1753 рр., й серед граматичних вправ віднайдені й латино-польсько-російські, а також переклади з польської й польською». Практикувалися також переклади з інших мов, зокрема, на початку XIX ст. вихованці Харківського колегіуму перекладали з німецької фрагменти праці професора Ляйпцизького університету Християна-Фюрхтеготта Геллерта¹¹⁰.

Немає сумніву, що переклад усієї Хроніки Іваньїні зайняв багато часу, адже видання 1611 р. налічує 852 сторінки in folio¹¹¹. Вихованець тлумачив певний фрагмент книги, після чого його роботу продовжував інший. Чи могли кілька осіб перекладати одночасно? Теоретично так, однак лише за умови, що у бібліотеці КМА було кілька примірників книжки. Найдавнішим відомим документом про книгозбірню Академії є інструкція бібліотекарю від 1761 р. в копії XIX ст. Слід гадати, що подібні правила діяли й у попередні десятиліття. В інструкції не згадується обладнання, яке уможлиблювало б роботу в самій бібліотеці, отож фізичний доступ до книг мали тільки викладачі, натомість жоден студент:

...не міг одержати бібліотечну книгу без посередництва вчителя: «ученикам самим ни под каким видом не давать, но взывать оныя самому учителю» ... Книги выдавались вчителю под його особисту відповідальність з тим, щоб «оныя [раздавать] ученикам добронадейным» на свій розсуд, «а ненадежным не давать, опасаясь, дабы в случае потерания... [не] поплатить за оныя своими деньгами и не подпасть архипастырскому гневу»¹¹².

¹⁰⁹ Оксана Пахльовська, «Києво-Могилянська академія як чинник становлення національної самобутності української культури: парадокси еволюції», в *Києво-Могилянська академія в іменах*, 22.

¹¹⁰ Посохова, *На перехресті культур*, 67–68. 79.

¹¹¹ Олег Дячок, «Археографія видань твору А. Іваньїні та фрагментів з нього», в *Дніпропетровський історико-археографічний збірник 2* (Дніпропетровськ: Генеза, 2001), 305.

¹¹² Шаріпова, «Внутрішній устрій», 75, 85, 86.

Окрім обговореного тут перекладу, не виключено існування інших рукописних перекладів твору Алессандро Іваньїні українською мовою. Зокрема, Григорій Грабянка серед джерел свого літопису, складеного в 1710 р., згадує і Іваньїні: «Понеже въ книгахъ древними исторіографи, Римскими и Полскими, [...] Гвагнѣномъ [...] составленными, а ныне на Славенскій языкъ переведенныхъ [...]»¹¹³. Як звідси випливає, Грабянка використав не латинське чи польське видання Хроніки, а її переклад. Володимир Іконніков згадує, що у 1793 р. Катерині II було доставлено якийсь список перекладу з України чи Білорусі¹¹⁴. Про існування українського рукописного перекладу пише й Дмитро Дорошенко, не вказуючи ані місця його зберігання, ані джерела своєї інформації¹¹⁵. Утім, цю неокресленість згадки можна пояснити тим, що освічені люди в Україні добре знали польську мову, а видання Хроніки 1611 р. було у багатьох приватних і монастирських книгозбірнях¹¹⁶. Подібна ситуація характерна й для Білорусі¹¹⁷.

Звичайно, постає питання, як створений у Києві рукописний переклад опинився в Харкові. Центральну наукову бібліотеку Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна було відкрито одночасно з самим університетом у 1805 р. Станом на 2008 р. у відділі рідкісних видань та рукописів (зараз відділ книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів) зберігалось

¹¹³ *Дѣйствія презѣльной и отъ начала поляковъ крвавишой небывалой брани Богдана Хмельницкого, Гетмана Запорожского, съ Поляки, за Найяснѣйшихъ Королей Полскихъ Владислава, потомъ и Казѣмира, въ року 1648, отпра- воватися начатой и за лѣтъ десять по смерти Хмельницкого неокончен- ной, зъ розныхъ лѣтописцовъ и изъ діаріуша, на той войнѣ писанного, въ градѣ Гадячу, трудомъ Григорія Грябянки, собранная и самобитныхъ ста- рожиловъ свѣдѣтельствѣ утвержденная. Року 1710. Издана Временною Комиссиею для разбора древнихъ актовъ (Київ, 1854), 1.*

¹¹⁴ Владимир Иконников, *Опыт русской историографии* (Київ, 1908), 2, кн. 2: 1948.

¹¹⁵ Дмитро Дорошенко, *Огляд української історіографії* (Прага, 1923), 122, прим. *.

¹¹⁶ Олена Дзюба, «Приватні бібліотеки України XVIII ст.: власники та репер- туар зібрань», *Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.)* 2 (2002): 300; Дзюба, «Польська книга», 370.

¹¹⁷ Franciszek Sielicki, *Literatura białoruska do końca XVIII wieku* (Wrocław: Wydawniczo Uniwersytetu Wrocławskiego, 1985), 37.

949 рукописів XII–XX ст. Вони потрапляли до бібліотеки трьома шляхами: 1) у складі особистих колекцій; 2) як дари; 3) як спеціально придбані примірники. Значну частину рукописного зібрання складають матеріали з книгозбірні Харківського колегіуму (після 1841 р. — Харківської духовної семінарії), частину зібрання якого було передано науковій бібліотеці після 1918 р.¹¹⁸ Можливо, якраз йому й належав рукописний переклад Хроніки Іванїні. Як пише Людмила Посохова, у цій книгозбірні, згідно з каталогом 1823 р., було 43 рукописи, серед яких «переважали конспекти з поетики, філософії риторики, богослов'я, писані студентами або викладачами, переважно латиною, кілька проповідей, панегіриків російською та польською мовою»¹¹⁹. Навчально-виховний процес у слобожанському навчальному закладі був організований за взірцем КМА, а першими його викладачами були київські вихованці¹²⁰. Не виключено, що розглянутий у цій статті рукописний переклад привіз до Харкова котрийсь із них, приступивши до викладання у Харківському колегіумі, але прямих доказів не це немає. Каталог бібліотеки Харківського колегіуму, складений 1753 р., зберігається у відділі книжкових пам'яток, цінних видань і рукописів Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, але нині, на жаль, він недоступний¹²¹. Запису про рукописний переклад Хроніки Іванїні у ньому не виявлено, як і в ще одному, пізнішому каталозі 1769 р.,

¹¹⁸ Марина Боброва, «Рукописне зібрання Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: проблеми зберігання та використання», *Вісник Львівського університету. Серія Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології* 4 (2009): 129–130.

¹¹⁹ Людмила Посохова, «Невідомий каталог бібліотеки Харківського колегіуму 1823 р.», *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»* 61 (2022): 168.

¹²⁰ Людмила Посохова, «Харківський колегіум», в *Енциклопедія історії України* (Київ: Наук. думка, 2013), 10: 357.

¹²¹ Людмила Посохова, *Харківський колегіум (XVIII — перша половина XIX ст.)* (Харків: Бізнес Інформ, 1999), 121; ЦНБ ХНУ, 1817/с 895 (оскільки цей каталог, як і рукописний переклад, наразі є недоступним для дослідників, висловлюю вдячність професорці Людмилі Посоховій за люб'язно надану фотокопію).

що зберігається в Центральному державному історичному архіві України у м. Києві¹²².

Оскільки встановлено, що український рукописний переклад «Хроніки Європейської Сарматії» Алессандро Іваньїні був здійснений студентами КМА упродовж 1730-х — на початку 1740-х років, є підстави стверджувати, що власне тут навчалися й ті особи, чий підписи стоять під фрагментами перекладу, проте ні в опублікованих джерелах, ні в науковій літературі їх не згадано. Це, зокрема:

Губчицъ, Григорій Губчицъ, як зазначалося, вірогідно,
військовий канцелярист та бунчуковий товариш.
Василій Сановичъ, тобто Василь Санович;
Григоріи Роговскій (Григорій Роговський);
Тимофей Івкевичъ (Тимофій Івкевич).

Підписи п'яти особі не дозволяють визначити прізвище; один з перекладачів вказав лише ім'я, а ще один взагалі не підписався.

Подальші дослідження проаналізованого рукопису, сподіваюсь, дозволять уточнити висловлені у цій статті припущення, а також обговорити якість перекладу, здійсненого кожною з названих осіб, зокрема віршів, що ними розпочинається кожна книга Хроніки, автором яких, на думку сучасних дослідників, був Марцін Пашковський¹²³.

¹²² ЦДІАК України, ф. 1973. Харківський колегіум, оп. 1, спр. 2145, Bibliotheca collegii Charkowiensis. За допомогу в роботі зі справою висловлюю вдячність кандидату історичних наук Владиславу Безпальку.

¹²³ Michał Kuran, Marcin Paszkowski — *poeta okolicznosciowy i moralista z pierwszej polowy XVII wieku* (Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2012), 132; Gis, Twórczość historyczna, 109.

Додаток

Особи, котрі працювали над перекладом «Хроніки Європейської Сарматії» українською мовою (відділ книжкових пам’яток, цінних видань і рукописів Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 194/с), із зазначенням їхнього навчання у Києво-Могилянській академії¹²⁴

1-6 зв.	Симеонъ Будако [вский]	3	2	аркуші	перекладачі	початок навчання Каталог синтаксими 1736-1737	Списки													
							4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	завршення навчання	
1							03-04.1737	Table 06.04.1737	21.02.1738	24.12.1738	09.12.1739	04.09.1740	04.09.1741	04.09.1742	Відомість богослов'я 1742, Список присяги 1742	04.09.1743	12.09.1744			16

¹²⁴ У таблиці вказано, в якому класі навчався учень, згідно із складеними списками. Класи позначені літерами: А — фара (або аналогія), І — інфима, Г — граматика, С — синтаксима, П — поетика, Р — риторика, Ф — філософія, Б — богослов'я. Якщо у джерелах зазначена різна дата початку навчання, наводяться усі варіанти. Коли інформація запозичена з наукової літератури, поруч з літерою стоїть знак &.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
7–10 зв.	Яковъ Паскевичъ								П&			Ф			
11–20 зв.	Василій Сановичъ														
21–28 зв.	Василій Ж...														
29–36 зв.	Іоаннъ Мокієвскій	1733& 09.09.1733, 05.11.1734				П	Р	Р	Р	Ф	Ф		Б	Б	1745
37–44 зв.	Стефанъ Семяновскі		С									Ф			
45–52 зв.	Стефанъ Лазаревичъ					С									
53–56 зв.	Барвѣнскій* ¹²⁵				П	Р									
57–60 зв.	Оеодоръ Барвѣнскій*														
61–68 зв.	Стефаннъ ...полскій														
69–74 зв.	Андрей ...матовичъ ¹²⁶														
75–80 зв.	Іоанъ Григоровичъ		С			П		Р		Ф	Ф	Ф			08.07.1743

¹²⁵ * Підпис зустрічається більше одного разу. Відомості вказані щодо першого фрагменту.

¹²⁶ Діакритичні знаки переважно над літерою «и», по одному випадку над літерами «ј» та «ѡ».

81–98 зв.	Йосифъ Базилевичъ ¹²⁷	С		Г	С														
99–107	Даниїлъ Базилевичъ *			П Р															
107 зв.–108 зв. чисті; підпис внизу арк. 108 зв.	Даниїлъ Базилевичъ* 22.01.1742, 15.09.1743 ¹²⁸			Г	С												Ф, Р (?)		
109–116 зв.	підпис перекладача відсутній																		
117–120 зв.	Трофимъ Горлянскій*																		
121–124 зв.	Трофимъ Горлянскій*			Р													Ф		не пізніше 1740&
125–130 зв.	Григорій Хрецаціцький			С	П												Ф		
131–136 зв.	Іоаннъ Стоцький				П												Ф		

¹²⁷ Тут, у наступному і ще в кількох випадках маємо факт навчання у другій половині 1730-х — першій половині 1740-х рр. в Київській академії двох або більше осіб, які можуть бути ідентифіковані як перекладач фрагменту.

¹²⁸ Пунктиром підкреслені особи, участь яких у перекладі фрагментів є малоімовірною.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
137–142 зв.	[Іоаннъ Яр]ошевскій*														
143–148 зв.			С			П	Р	Р	Р	Ф	Ф	Ф	Б	Б	
149–164 зв.	Іоаннъ Ярошевскій*														
	Іоаннъ К...й (<i>можливо</i> Кршеменецкій)														
165–168 зв.	Губчиць														
169–172 зв.	Владимір Губчиць											Ф			
173–178 зв.	Григорій Губчиць														
179–186 зв.	Георгій Павелко					П						Ф			
187–194 зв.	Іванъ Блажевскій	початок 1730-х&		П	П	Р						Ф			
195–204 зв.	Григорі[й] Ярославск[ий]		С			П						Ф			
205–214 зв.	Григоріи Роговскій														
215–222 зв.	Eustaphius Nazarewicz (<i>можливо</i> Nazarewicz) ¹²⁹			П	П	Р									

¹²⁹ У випадку припущення інформація стосується ймовірної особи.

[illegible]

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
284–291 зв.	Григорій Стринжа	1726& 11.09.1726, 12.01.1726				Ф	Ф	Б	Б	Б	Б	Б			26.06.1743& 26.06.1743
292	Gregorius Koniski	1728&				Ф						Б			1743&
292 зв.–309 зв.	Даніїль Галшковський (<i>можливо</i> Галяховський)	07.10.1728, 01.11.1729					Ф		Б	Б	Б	Б			26.07.1743
310–315 зв.	Георгій Слом'янський*					Ф						Б			1744& 1743&
316–319 зв.	Daniel Hrabina ¹³⁰			П	П	Р						Б			
320–339 зв.	Георгій Сломєнський*														
340	Митодей Медіцкій* (<i>можливо</i> Тимоєй Медицкій)					Ф						Б			
340зв.–346 зв.	Іоань Рокошинський											Б			
347–355 зв. (<i>арк.</i> 355–355 зв. <i>чисті</i>)	Медицкій*														

¹³⁰ Суцільною лінією підкреслено переклади фрагментів інших творів.

[illegible]

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
428 зв.–436	Леон- товічъ			П	П	Р						Б			
						А									
			08.10.1742										П		
436 зв.–453 зв.	Павелъ Совковский (<i>можливо</i> Сопковский)			Р		Р						Б			1744&
454–461 зв.	Іоаннъ Кршємєнецкї					Р						Б			1744& (?)
462–467 зв.	Gregorius Maximowicz			П	П							Б			
468–477 зв.	Іоанъ Чулкевѣчъ (<i>можливо</i> ишкевѣчъ)					Р									
												Б			1744&

Bibliography

- Akty i dokumenty, otnosyashchiesya k istorii Kievskoj Akademii. Otdelenie II (1721–1795 gg.)*, comp. by N. I. Petrov. 5 vols. Vol. 1, part II. Kiev: Tipografiya I. I. CHokolova, 1904.
- Akty i dokumenty, otnosyashchiesya k istorii Kievskoj Akademii. Otdelenie II (1721–1795 gg.)*, comp. by N. I. Petrov. 5 vols. Vol. 2. Kiev: Tipografiya I. I. CHokolova, 1905.
- Askochenskiy, Viktor. *Kiev s drevnejshim ego uchilishchem Akademieyu*. 2 parts. Kiev: Universitetskaya tipografiya, 1856.
- Bobrova, Maryna. «Rukopysne zibrannia Tsentralnoi naukovoï biblioteki Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina: problemy zberihannia ta vykorystannia.» *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya Knyhoznavstvo, bibliotekoznavstvo ta informatsiini tekhnolohii* 4 (2009): 129–135.
- Bondarenko, R. «Hryhorovych-Barskyi Ivan Hryhorovych.» In *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. 10 vols. 2: 201–202. Kyiv: Naukova dumka, 2004.
- Budovnic, Isaak. *Slovar' russkoj, ukrainskoj, belorusskoj pis'mennosti i literatury do XVIII veka*. Moskva, 1962.
- Bulgakov, Makarij. *Istoriya Kievskoj akademii*. Sankt-Peterburg: Tipografiya Konstantina Zhernakova, 1843.
- Cipolla, Carlo. «Un Italiano nella Polonia e nella Svezia tra il XVI e il XVII secolo. Notizie biografiche.» In *Miscellanea di storia Italiana. Edita per cura della regia deputacione di storia patria*. T. XIV: *Undecimo della seconda serie*, 547–657 (1–110). Torino, 1887.
- Dejstviya prezelnoj i ot nachala polyakov krvavshoj nebyvaloj brani Bogdana Hmelnickogo, Getmana Zaporozhskogo, s Polyaki, za Najyasnejshih Korolej Polskih Vladislava, potom i Kazemira, v roku 1648, otpravovatisya nachatoj i za let desyat po smerti Hmelnickogo neokonchennoj, z roznih letopiscov i iz diariusha, na toj vojne pisannogo, v grade Gadyachu, trudom Grigoriya Gryabyanki, sobrannaya i samobitnih starozhilov sveditelstvi utverzhdannaya. Roku 1710. Izdana Vremennoyu Komissieyu dlya razbora drevnih aktov*. Kiev, 1854.
- Demo, Edoardo. «Un mercante veneto nella Svezia del cinquecento.» *Studi Storici Luigi Simeoni* LX (2010): 73–84.
- Diachok, Oleh. «Arkheohrafiia vydan tvorcu A. Gvanini ta frahmentiv z noho.» In *Dnipropetrovskiy istoriko-arkheohrafichnyi zbirnyk*, 2: 302–316. Dnipropetrovsk: Henez, 2001.
- Diachok, Oleh. «Doslidzhennia zhyttia i tvorchosti khronista Alessandro Gvanini vid seredyny XX stolittia (polska, ukrainska i rosiiska istoriografii).» *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria* 20 (2020): 142–153.

- Diachok, Oleh. «Khronika Alessandro Gvanini v doslidzhenniakh prof. M. P. Kovalskoho ta v suchasni polskii humanitarystysi.» *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Istorychni nauky»* 28 (2019): 81–87.
- Diachok, Oleh. «“Khronika Yevropeiskoi Sarmatii” Alessandro Hvanini yak dzherelo z istorii Ukrainy XV–XVI st.» *Avtoreferat... kand. ist. nauk*, Dnipropetrovsk, Dnipropetrovskiy derzhavnyi universytet, 1992.
- Diachok, Oleh. «Khronist Alessandro Gvanini.» *Ukrainskyi arkhеohrafichnyi shchorichnyk* 8–9 (2004): 299–321.
- Diachok, Oleh. «Robota avtora Hustynskoho litopysu z narratyvamy inozemnoho pokhodzhennia (na prykladi “Khroniky Yevropeiskoi Sarmatii” A. Hvanini).» In *Dnipropetrovskiy istoryko-arkheohrafichnyi zbirnyk*, vol. 1: *Na poshanu profesora Mykoly Pavlovycha Kovalskoho*, 146–156. Dnipropetrovsk: Promin, 1997.
- Doroshenko, Dmytro. *Ohliad ukrainskoi istoriografii*. Praha, 1923.
- Dyachok, Oleg. «Analiz rukopisnyh perevodov “Hroniki Evropejskoj Sarmatii” na russkij i ukrainskij yazyki.» In *Issledovaniya po arheografii i istochnikovedeniyu otechestvennoj istorii XVI–XX vv.: Mezhevuz. sb. nauch. tr.*, 19–31. Dnepropetrovsk 1990.
- Dziuba, Olena. «Polska knyha u bibliotekakh Ukrainy XVIII st. (do istorii ukrainsko-polskykh kulturnykh vzaïemyn).» In *«Istynu vstanovliuie sud istorii»*. *Zbirnyk na poshanu Fedora Pavlovycha Shevchenka*, vol. 2: *Naukovi studii*, 364–372. Kyiv, 2004.
- Dziuba, Olena. *Pryvatne zhyttia kozatskoi starshyny XVIII st. (na materialakh epistoliarnoi spadshchyny)*. Kyiv, 2012.
- Dziuba, Olena. «Pryvatni biblioteky Ukrainy XVIII st.: vlasnyky ta repertuar zibrani.» *Ukraina v Tsentralno-Skhidnii Yevropi (z naidavnishykh chasiv do kintsia XVIII st.)* 2 (2002): 292–302.
- Dzyuba, Elena. «Perevodcheskaya deyatelnost vospitannikov Kievskoy akademii (XVIII v.)» In *Kulturnye i obshestvennye svyazi Ukrainy so stranami Evropy: Sb. nauch. trudov*, 53–73. Kiev, 1990.
- Geraklitov, Aleksandr. *Filigrani XVII veka na bumage rukopisnyh i pechatnykh dokumentov russkogo proishozhdeniya*. Moskva, 1963.
- Gis, Kacper. «Twórczość historyczna Aleksandra Gwagnina.» *Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem Prof. dr. hab. Jana Jurkiewicza, UAM w Poznaniu*, 2018.
- Hvanini, Oleksandr. *Khronika yevropeiskoi Sarmatii*, ed. and transl. by f. Yurii Mytsyk. Kyiv: Vydavnychiy dim Kyievo-Mohylianska akademiia, 2007.
- Ikonnikov, Vladimir. *Opyt russkoy istoriografii*. Vol. 2, part 2. Kiev, 1908.
- Isichenko, Yurii. «Ukrainska barokova proza v poshuku literaturnoi modeli pochatkiv skhidnoslovianskoi istorii.» In *Pysemnist Kyivskoi Rusi i*

- stanovlennia ukrainskoi literatury: Zb. nauk. prats*, 184–205. Kyiv: Naukova dumka, 1988.
- Jabłonowski, Aleksander. *Akademia Kijowsko-Mohilańska: zarys historyczny na tle rozwoju ogólnego cywilizacji zachodniej na Rusi*. Kraków: Druk W. L. Anczyca i spółki, 1899–1900 (=Materiały i opracowania, dotyczące historii i wyższych zakładów naukowych w Polsce. Vol. V).
- Khyzhniak, Zoia, Mankivskyi, Valerii. *Istoriia Kyievo-Mohylianskoj akademii*. Kyiv: Vydavnychi dim «KM Akademiia», 2003.
- Khyzhniak, Zoia. «Na shliakhakh istorii.» In *Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh, XVII–XVIII st.: Entsykl. vyd.*, eds. Z. I. Khyzhniak, V. S. Briukhovetskyi, 11–18. Kyiv: Vyd. dim «KM Akademiia», 2001.
- Klepikov, Sokrat. *Filigrani na bumage russkogo proizvodstva XVIII — nachala XX veka*. Moskva, 1978.
- Kovalskij, Nikolaj. «Istochniki po istorii Ukrainy XVI — pervoj poloviny XVII v.» Avtoreferat. diss. ... d-ra ist. nauk, Moskva, Moskovskij gosudarstvennyj universitet, 1984.
- Kovalskij, Nikolaj. *Istochnikovedenie istorii Ukrainy XVI — pervoj poloviny XVII veka*. Part 4: *Obzor osnovnyh otechestvennyh sobranij arhivnyh istochnikov. Ucheb. posobie po spekursu*. Dnepropetrovsk, 1979.
- Kovalskij, Nikolaj. «Izvestiya po istorii i geografii Ukrainy XVI veka v “Hronike Sarmatii Evropejskoj” Aleksandara Gvanini.» In *Nekotorye problemy otechestvennoj istoriografii i istochnikovedeniya: Sb. nauchn. statej*, 107–128. Dnepropetrovsk, 1972.
- Kronika Sarmacyey Europskiey, w ktorey sie zamyka krolestwo Polskie ze wszystkimi Państw, Xięstw, y Prowincyami swemi: tudzież też Wielkie Xięstwo Litew., Ruskie, Pruskie, Zmudzkie, Inflantskie, y część Tatarow. Przez Alexandra Gwagnina z Werony, Hrabie Pałacu Laterańskiego, Rycerza pasowanego, y Rotmistrza Jego K. M. Perwey Roku 1578. po Łacinie wydana. A teraz zaś z przyczynieniem tych krolow, ktorych w Łacinie niemasz: Tutżież krolestw, Państw, Insuł, ziem, y Prowincyi ku tey Sarmacyey przyległych: iako Grecyey, ziem Słowieńskich, Wołoscy; Pannoniey, Bohemiey, Germaniey, Daniey, Szwecyey, Gotyey, etc. Przez tegoż Auotora z wielką pilnością Rozdziałami na X Ksiąg krociuchno zebrana, a z Łacińskiego na Polskie przełożona. Cum Gratia Priuilegio S.R.M. w Krakowie, w Drukarniey Mikołaja Loba, Roku Pańskiego 1611.*
- Kryvosheia, Volodymyr, Kryvosheia, Iryna, Kryvosheia, O. *Neuriadova starshyna Hetmanshchyny*. Kyiv: «Stylos», 2009.
- Kuran, Michał. «Edycja krytyczna “Sarmatiae Europae descriptio” i “Kroniki Sarmacyjej europejskiej” Aleksandra Gwagnina — cele, założenia i początki realizacji.» *Prace Polonistyczne* LXXX (2025): 101–120.
- Kuran, Michał. *Marcin Paszkowski — poeta okolicznosciowy i moralista z pierwszej połowy XVII wieku*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2012.

- Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh, XVII–XVIII st.: Entsycl. vyd.*, eds. Z. I. Khyzhniak, V. S. Briukhovetskyi. Kyiv: Vyd. dim «KM Akademiia», 2001.
- Muhin, Nikolaj. *Kievo-Bratskij monastyr. Istoricheskij ocherk*. Kiev: Tipografiya G. T. Korchak-Novickago, 1893.
- Mytsyk, Yurii. «Dva dokumenty z istorii Kyievo-Mohylianskoi akademii XVIII st.» *Naukovi zapysky NaUKMA. Istorychni nauky* 2 (2019): 124–128.
- Nalyvaiko, Dmytro. *Kozatska khrystyianska respublika (Zaporozka Sich u zakhidnoievropeiskyh istoryko-literaturnykh pamiatkakh)*. Kyiv: Dnipro, 1992.
- Pakhlovsk, Oksana. «Kyievo-Mohylianska akademiia yak chynnyk stanovlennia natsionalnoi samobutnosti ukrainskoi kultury: paradoksy evoliutsii.» In *Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh, XVII–XVIII st.: Entsycl. vyd.*, eds. Z. I. Khyzhniak, V. S. Briukhovetskyi, 18–26. Kyiv: Vyd. dim «KM Akademiia», 2001.
- Pakhlovsk, Oksana. *Ukrainsko-italiiski literaturni zviazky XV–XX st.* Kyiv: Naukova dumka, 1990.
- Posokhova, Liudmyla. «Kharkivskiy kolehium.» In *Entsyklopediia istorii Ukrainy*. 10 vols. 10: 356–358. Kyiv: Naukova dumka, 2013.
- Posokhova, Liudmyla. *Kharkivskiy kolehium (XVIII — persha polovyna XIX st.)*. Kharkiv: Biznes Inform, 1999.
- Posokhova, Liudmyla. «Nevidomyi katalog biblioteki Kharkivskoho kolehiumu 1823 r.» *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Serii «Istoriia»* 61 (2022): 164–181.
- Posokhova, Liudmyla. *Na perekhresti kultur, tradytsii, epokh: pravoslavni kolehiumy Ukrainy naprykintsi XVII — na pochatku XIX st.* Kharkiv: KhNU imeni V. N. Karazina, 2011.
- Prokopiuk, Oksana. «Propovidnytstvo u Kyivskii mytropolii XVIII stolittia mizh osvitoiu ta administratyvnym prymusom.» *Kyivska Akademiia* 10 (2012): 185–202.
- Prokopiuk, Oksana. «Vlada ta shliakhy yii zdobuttia v mistsevykh orhanakh yeparkhialnoho upravlinnia (1721–1786 rr.).» *Sotsium. Almanakh sotsialnoi istorii* 8 (2008): 95–104.
- Sharipova, Liudmyla, «Vnutrishnii ustrii ta funktsionuvannia biblioteki Kyievo-Mohylianskoi akademii do pozhezhi 1780 r.: sprobha rekonstruktsii.» *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy* 6 (2000): 75–96.
- Sielicki, Franciszek. «Kronikarze polscy w latopisarstwie i dawnej historiografii ruskiej.» *Slavia Orientalis* XIV (2) (1965): 143–178.
- Sielicki, Franciszek. *Literatura bialoruska do konca XVIII wieku*. Wroclaw: Wydawniczo Uniwersytetu Wroclawskiego, 1985.
- Sobolevskij, Aleksandr. *Perevodnaya literatura Moskovskoj Rusi XIV–XVII vekov. Bibliograficheskie materialy*. Sankt-Peterburg: Tipografiya Imperatorskoj Akademii Nauk, 1903.

- Titov, Khvedir. *Stara vyshcha osvita v Kyivskii Ukraini XVI — poch. XIX v. (iz 180 maliunkamy)*. Kyiv: Drukarnia Ukrainskoi akademii nauk, 1924. (=Zbirnyk istorychno-filolohichnoho viddilu Ukrainskoi Akademii Nauk, vol. 20).
- Tsentrалna naukova biblioteka Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina, viddil knyzhkovykh pamiatok, tsinnykh vydan i rukopysiv, 194/c.
- Tsentrалna naukova biblioteka Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina, viddil knyzhkovykh pamiatok, tsinnykh vydan i rukopysiv, 1817/c 895.
- Tsentrалnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 51, Heneralna viiskova kantseliariia, op. 1, spr. 876, Sprava pro spir lubenskoho sviashchennika Fedora Barvinskoho z sotnykom Voronizkoi sotni Nizhynskoho polku Andriiem Kholodovychem za didivsku spadshchynu svoiei druzhyny.
- Tsentrалnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 51, Heneralna viiskova kantseliariia, op. 1, spr. 2265, Sprava pro podil spadshchyny Lubenskoho sviashchennika Andriia Orekhovskoho mizh druzhynamy Voronizkoho sotnyka Andriia Kholodovycha ta Lubenskoho namisnyka Fedora Barvinskoho.
- Tsentrалnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 51, Heneralna viiskova kantseliariia, op. 1, spr. 2378, Lyst kyivskoho mytropolyta Tymofia Shcherbatskoho pro pryznachennia prefekta ta vykladacha bohoslovia Kyivskoi akademii Heorhiia Konyskoho deputatom u komisiiu po obranni novoho pereiaslavskoho yepyskopa.
- Tsentrалnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv, f. 1973, Kharkivskiy kolehium, op. 1, spr. 2145, Bibliotheca collegii Charkowiensis.
- Ukrainski pysmennyky: Biobibliohrafichni slovnyk: U piaty tomakh*, vol. 1: *Davnia ukrainska literatura (XI–XVIII st.)*, comp. L. Ye. Makhnovets. Kyiv: Derzh. vyd-vo khudozh. literatury, 1960.
- Ulianovskiy Vasyl, Yakovenko Natalia. «Ukrainskyi pereklad Khroniky M. Strykovskoho kintsia XVI — pochatku XVII stolittia.» *Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrainy* 1 (1993): 5–12.
- Unia Lubelska 1569 roku. Akty prawne, wstęp i opracowanie* Henryk Litwin. Kijow, 2019.
- Vishnevskij, Dmitrij. *Kievskaya Akademiya v pervoy polovine XVIII stoletiya (Novyya danyya, otnosyashiesya k istorii etoj Akademii za ukazannoe vremya)*. Kiev, 1903.
- Vodyanye znaki rukopisej RossiiXVII v.: *Po materialam Otdela rukopisej GIM*, comp. T. V. Dianova, L. M. Kostyuhina, ed. V. I. Bugarov. Moskva, 1980.
- Wojtkowiak, Zbysław. *Aleksander Gwagnin i Maciej Strykowski — dwaj autorzy jednego dzieła*. Poznań, 2014.

- Yaremenko, Maksym. «“Pospolyti” v Kyievo-Mohylianskii akademii u XVIII st.: seliany chy mishchany?» *Naukovi zapyska NAUKMA: Istorychni nauky* 104 (2010): 14–18.
- Zaitsev, Volodymyr, Slabieiev, Ihor. «Ukraina kintsia XVI — pershoi polovyny XVII st. v opysakh i memuarakh inozemtsiv.» *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* 8 (1966): 124–130.
- Zhinkin, Nikolaj. «Kratkie svedeniya o rukopisyah Centralnoj nauchnoj biblioteki Harkovskogo gosudarstvennogo universiteta im. A. M. Gorkogo.» *Trudy otdela drevnerusskoj literatury* IX (1953): 467–475; X (1954): 466–471.

Abstract

About the Time and Place of Creation of the Ukrainian Manuscript Translation of Alessandro Guagnini's Chronicle

The article is dedicated to the only known Ukrainian handwritten translation to date of *Kronika Sarmacyey Europskiey* (*The Chronicle of European Sarmatia*) by Alessandro Guagnini, made from the Polish-language Krakow edition of 1611. The historiography of the manuscript's study is analyzed, its full title is provided, its structure is examined, and the watermarks of the paper used in it are described. Based on the study of the signatures of the individuals who worked on the translation, it has been established that it was created in the 1730s to early 1740s by students of the Kyiv-Mohyla Academy as an assignment in the course of learning the Polish language. Among them were, in particular, the future rector of the Academy and eventually bishop Hryhorii (Heorhii) Konyskyi, as well as Professor Ivan Yaroshevskyi. The appendix provides a complete list of translators along with the fragments translated by each of them. Both the main text and the appendix also contain information — based mainly on published sources and scholarly literature — about the education of most of these individuals at the Kyiv-Mohyla Academy. It was discovered that at the specified time there were four students of this institution, who are not mentioned in the scholarly literature.

Keywords: Alessandro Guagnini, *Kronika Sarmacyey Europskiey* (*The Chronicle of European Sarmatia*), manuscript translation, Kyiv-Mohyla Academy, Central Scientific Library of V. N. Karazin Kharkiv National University.